Uchwała nr XXXV/259/09
Rady Miejskiej w Sztum
z dnia 27 marca 2009 roku

W sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Sztum na lata 2009 – 2012"

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 9, art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. w Dz. U z 2001r. Nr 142, poz. 1591 z pożn. Zm.), art. 87 ust. 1,2,3,4 i 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. w Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. Zm.)

Rada Miejska w Sztum na wniosek Burmistrza Miasta i Gminy Sztum uchwala:

§ 1

Przyjmuje się do realizacji „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sztum na lata 2009 – 2012" stanowiący załącznik nr 1 do uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Sztum.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący
Rady Miejskiej w Sztumie
Czesław Oleksiak

UZASADNIENIE:

Gmina zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Nr16, poz. 95) w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust 1 pkt. 9).

Natomiast obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nakłada na gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. Zm.)
Art. 87 mówi: Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Zgodnie z zapisem art. 87 ust 2 program ten ma na celu w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 87 ust. 3). Ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (art. 87 ust 4).

Z realizacji Programu Burmistrz sporządza co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy (art. 87 ust. 3). W budżecie miasta należy zabezpieczyć środki na realizację Programu.

ZAŁĄCZNIKI:

- Załącznik nr 1 – Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sztum na lata 2009 – 2012

Załącznik
Do Uchwały Nr XXXV/259/09
Rady Miejskiej w Sztumie
z dnia 27 marca 2009 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZTUM NA LATA 2009-2012

2009-2012

SPIS TREŚCI

I. **Wprowadzenie**

II. **Uwarunkowania prawne**
1. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
2. Obowiązek samorządów

III **Kontekst programowy**
1. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego
2. Strategia Rozwoju Gminy Sztum
3. Krajowa polityka w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
4. Narodowy Program Kultury „ Ochrona Zabytków i Dziedzictwa kulturowego" na lata 2009-2012
5. Kompetencje w zakresie ochrony dóbr kultury
6. Dziedzictwo kulturowe a dokumenty programowe wspólnoty europejskiej

IV **Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Sztum**
1. Sztum – rys historyczny
2. Sztum – charakterystyka obecnej sytuacji
3. Rejestr zabytków
4. Ewidencja zabytków
5. Zasoby dziedzictwa kultury w gminie Sztum – obiekty o dużej wartości historycznej i architektonicznej
6. Krajobraz kulturowy

V **Diagnoza – dziedzictwo i krajobraz kulturowy jako element polityki rozwoju**
1. Kontekst społeczno-ekonomiczny
2. Dziedzictwo kulturowe jako element przemysłu kultury
3. Analiza SWOT ochrony dziedzictwa kulturowego w gminie Sztum

VI **Cele, priorytety i kierunki działań programu w latach 2009-2012**
1. Cel strategiczny 1
   Priorytet 1
   Priorytet 2
2. Cel strategiczny 2
3. Cel strategiczny 3

VII **Wdrażanie programu**
1. Narzędzia
2. Forma instytucjonalna
3. Źródła finansowania programu

VIII **Monitoring i ocena realizacji programu**

I WPROWADZENIE

Dziedzictwo kulturowe miasta i gminy Sztum jest faktem powszechnie uznawanym i stanowiącym istotny czynnik w rozwoju społeczno-gospodarczym naszego terenu. Zmienne losy tej ziemi w przeciągu minionych wieków wytworzyły bogatą historię jak też dokonały wielu zniszczeń. Po roku 1945, nastąpiły w gminie decydujące zmiany ludnościowe; największą grupę stanowi ludność pochodzenia polskiego, przemieszczona z tzw. kresów, ludność pochodzenia ukraińskiego i najmniej liczna grupa pochodzenia niemieckiego. Tym samym, wytworzył się konglomerat kulturowy mający swoje pozytywy wynikające z wielokulturowości, ale także swoje negatywy. Przez minione, ostatnie dziesięciolecia, zanikła tradycja, zwyczaje, folklor i rzemiosło. Przy tym, zabytkowe obiekty i elementy krajobrazu kulturowego, uległy samozniszczeniu oraz świadomemu niszczeniu w wyniku działalności ludzkiej lub przez zaniechania w zakresie opieki nad zabytkami.

Świadomość mieszkańców w tym zakresie jest zbyt mała, a często wręcz zanikająca z braku odpowiednich działań na przykład w zakresie edukacji o lokalnym dziedzictwie kulturowym.

Mimo tego, jest jeszcze wiele na terenie miasta i gminy Sztum, obiektów zabytkowych, w tym o szczególnej wartości historycznej, architektonicznej i artystycznej, wymagających planowych działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Temu głównie ma służyć niniejszy program opieki nad zabytkami obejmujący zabytki i krajobraz kulturowy.

II UWARUNKOWANIA PRAWNE

1. USTAWA O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI

Podstawowe odniesienia dotyczące Programu Ochrony Dziedzictwa i Krajobrazu Kulturowego gminy Sztum, dotyczą dwóch ustaw:
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym.

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na organy rządowe i samorządowe obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury.
Art. 4 tejże ustawy stwierdza, że ochrona zabytków polega w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:
1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych, finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytku;
3) udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytku;
6) uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.
W artykule 5 czytamy;
Opieka nad zabytkiem sprawowana przez właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:
1) naukowego badania i dokumentowania zabytków
2) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
4)korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
50 popularyzowania i upowszechnienia wiedzy o zabytku oraz jego znaczenie dla historii i kultury.

2. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

1. zabytki nieruchome będące w szczególności,
a) krajobrazami kulturowymi,
b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
c) dziełami architektury i budownictwa,
d) dziełami budownictwa obronnego,
e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
f) cmentarzami,
g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości i instytucji.
2. zabytki ruchome będące w szczególności:
a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
b) kolekcjami stanowiącymi zbory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami
d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami narzędziami świadczącym o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002r. Nr 113, poz. 984),
f) instrumentami muzycznymi,
g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
h) przedmiotami upamiętniającym wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
3. zabytki archeologicznie będące w szczególności:
a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
b) cmentarzyskami,
c) kurhanami,
d) reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
4.Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

2. OBOWIĄZEK SAMORZĄDÓW

Art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142 poz 1591 z późniejszymi zmianami), stwierdza, że *„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy . W szczególności zadania własne obejmują sprawy ....kultury, w tym ..... ochrony zabytków i opieki nad zabytkami".*
Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.
Gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Miejska w Sztumie po uzyskaniu pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
Gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
Z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami burmistrz sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miejskiej w Sztumie.

III KONTEKST PROGRAMOWY

1. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Wartości regionalne: kultura i tożsamość

- Dziedzictwo kulturowe województwa stanowi duży i nie do końca wykorzystany potencjał regionu.
- Dostęp do dóbr i usług kultury na wsi jest ograniczony.

Pomorskie wyróżnia oryginalna wielokulturowość, stanowiącą mieszankę dziedzictwa polskiego (w tym kaszubskiego, kociewskiego i kresowego), hanzeatyckiego, ukraińskiego i innych. Jej materialnym odzwierciedleniem są liczne zabytki i obiekty kulturalne. Brakuje jednak spójnej i konsekwentnie realizowanej promocji wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia świadomości historycznej i tożsamości regionalnej oraz podniesienia atrakcyjności osiedleńczej, turystycznej i inwestycyjnej regionu.
W ostatnich latach w sferze kultury daje się zauważyć systematyczny kryzys finansowo- instytucjonalny. Jednym z jego objawów są ubytki w sieci instytucji kultury, dodatkowo sprzężone z malejącymi wydatkami na działalność tych instytucji. Problem stanowią także dysproporcje w dostępie do dóbr i usług kultury między mieszkańcami miast i obszarów wiejskich.

1. Infrastruktura teleinformatyczna:

- Dynamicznie rośnie liczba gospodarstw domowych wyposażonych w telefon i komputer.
- Infrastruktura światłowodowa regionalnej sieci szkieletowej nie jest w pełni wykorzystana oraz wymaga dalszej rozbudowy.
- Szerokopasmowy dostęp do Internetu jest ograniczony- szczególnie na obszarach wiejskich, a jego koszt wysoki.

2. Stan i przekształcenie środowiska przyrodniczego:

Walory środowiska regionu stanowią jego ważny potencjał rozwojowy.
Zwiększa się presja inwestycyjna na przyrodnicze obszary prawnie chronione.
Pomorskie należy do najbardziej zróżnicowanych przyrodniczo i krajobrazowo regionów Polski. W jego graniach występują wszystkie określone prawem formy ochrony przyrody, w tym zaliczane do sieci NATURA 2000 obszary specjalnej ochrony ptaków i specjalne obszary ochrony siedlisk.
Stan środowiska województwa w ostatnim dziesięcioleciu uległ zdecydowanie poprawie. Znacząco poprawił się stan czystości wód przybrzeżnych, który jest wystarczający dla potrzeb rekreacyjnego wykorzystania. Stan czystości wód śródlądowych poprawia się w wolniejszym tempie. Część powierzchniowych wód śródlądowych wraz z Zalewem Wiślanym wykazuje nadal niezadowalający stan czystości pod względem sanitarnym i fizykochemicznym. W wolnym tempie wzrastają możliwości retencji.
Stan czystości powietrza utrzymuje się poniżej maksymalnych dopuszczalności wartości zanieczyszczeń.

3. Warunki życia mieszkańców:

Zwiększa się zróżnicowanie dochodów mieszkańców regionu.
Najwyższy w kraju wskaźnik przestępczości negatywnie wpływa na wizerunek regionu.
Nieznane są przyczyny podwyższonej zachorowalności na choroby nowotworowe.
Postępujące zróżnicowanie dochodów w gospodarstwach domowych oraz wysokie bezrobocie sprzyja rozwojowi patologii społecznych i poszerzenia się zjawiska przestępczości, w tym przestępczości zorganizowanej. Najwyższy w kraju wskaźnik przestępczości może osłabiać atrakcyjność osiedleńczą i wpływy z turystyki oraz negatywnie wpływać na zachowanie inwestorów zagranicznych.

Wizja województwa pomorskiego w roku 2020.

Województwo pomorskie 2020 roku to znaczący partner w Regionie Morza Bałtyckiego- region czystego środowiska; wysokiej jakości życia; rozwoju opartego na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców; silnej i zróżnicowanej gospodarki; partnerskiej współpracy; atrakcyjnej i spójnej przestrzeni, a także kultywowania wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych.

1. Region konkurencyjny:

- dysponujący dobrze zorganizowana, efektywną i działająca w sposób przejrzysty administrację publiczną, ukierunkowaną na trwały rozwój społeczno- gospodarczy, z wykorzystaniem m. In. Partnerstwa publiczno-prywatnego i publiczno- społecznego,
- włączony do międzynarodowej sieci przepływu informacji, wiedzy i kooperacji naukowej, gospodarczej i kulturalnej; stanowiący atrakcyjne miejsce dla inwestorów, turystów, studentów, naukowców, naukowców także obecnych i potencjalnych mieszkańców.

2. Region spójny;

- umacniający- zgodnie zasadą „jedność w różnorodności" – tożsamość budowaną na fundamencie poszanowania bogatej spuścizny historycznej oraz tradycji, dorobku i dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiela i Żuław oraz innych części regionu, a także tradycji morskiej i solidarnościowej.

3. Region dostępny;

- dobrze powiązany z otoczeniem zewnętrznym poprzez zintegrowany i bezpieczny regionalny system transportowy wspierający mobilność ludzi, a także poprzez wydajny regionalny system teleinformatyczny zapewniający wysoki sprawny przepływ informacji i wiedzy.
- zapewniający wysoki standard życia, dobrą jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego, kulturowego także bezpieczeństwo powodziowe i energetyczne;
- oferujący wyrównany dostęp do wysokiego poziomu świadczeń i usług w sferach: edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, pomocy społecznej, kultury, sportu i rekreacji.

Cele Strategiczne.

1. Cel strategiczny 3

Rozwój gospodarki wykorzystującej specyficzne zasoby regionalne:

- wspieranie rozwoju oferty specyficznych dla regionu produkcji rzemiosła, w szczególności w oparciu o wykorzystanie zasobów naturalnych województwa;
- promowanie prośrodowiskowych metod produkcji rolnej i rolnictwa ekologicznego, w szczególności w na obszarach walorach wysokich walorach przyrodniczych, także rozwój produkcji rolnej przeznaczonej na biopaliwa;
- wykorzystanie sprzyjających warunków środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarki leśnej, w tym poprawa lesistości;
- kreowanie i wspieranie rozwoju regionalnych i tradycyjnych produktów żywnościowych oraz innych marek regionalnych;
- ochrona dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego sprzyjając jego racjonalnemu wykorzystaniu w rozwoju społeczno-gospodarczym, w tym m.in. wspieranie rozwoju regionalnych przemysłów kultury oraz regionalnych produktów turystycznych;
- budowa i modernizacja infrastruktury turystycznej i uzdrowiskowej, podnoszenie jakości usług turystycznych, poszerzanie partnerstwa i współpracy w turystyce oraz rozwój zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej.

2. Cel strategiczny 3

Rozwój społeczeństwa obywatelskiego:

- wspieranie działań służących umacnianiu różnorodności i tożsamości regionalnej, utrwalanie dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiela i Żuław oraz innych części regionu, pielęgnacja i rozwój języka kaszubskiego i lokalnych dialektów, dialektów także pielęgnowanie tradycji morskich i historycznych, w tym solidarnościowych;
- wspieranie rozwoju kultury i poprawa dostępności mieszkańców regionu do oferty kulturalnej.

3. Cel strategiczny 4

Kształtowanie procesów społecznych i przestrzennych dla poprawy jakości życia

Opis kierunków działań:

1) rewitalizacja obszarów regresu społeczno- gospodarczego, zdegradowanych obszarów miejskich, poprzemysłowych, powojskowych, osiedli popegeerowskich, obszarów cennych kulturowo oraz obszarów zdegradowanych przyrodniczo;
2) wspieranie kompleksowej odnowy wsi pomorskiej;
3) racjonalizacja procesów suburbanizacji w otoczeniu metropolii i subregionalnych ośrodków rozwojowych;
4) wspieranie tworzenia optymalnych warunków zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych, mieszkaniowych. In. Dla poprawy mobilności przestrzennej mieszkańców.

4. Cel strategiczny 1

Efektywny i bezpieczny system transportowy:

- zmniejszenie oddziaływania transportu samochodowego na środowisko i ludzi, m.in. poprzez zapewnienie wysokiego udziału alternatywnych (przyjaznych dla środowiska) środków transportu osób i

towarów, w tym wspieranie rozwoju regionalnych przewozów kolejowych, ponadlokalnej infrastruktury rowerowej i pieszej.

5. Cel strategiczny 2

Poprawa funkcjonowania systemów infrastruktury technicznej i teleinformatycznej.

Opis kierunków działań:

1) redukcja dysproporcji regionalnych w rozwoju infrastruktury technicznej, zwłaszcza w zakresie systemów oczyszczania ścieków i dystrybucji gazu;

2) racjonalizacja wykorzystania i ochrona istniejących zasobów wodnych, poprawa jakości wody pitnej;

3) utworzenie zintegrowanego regionalnego systemu gospodarki odpadami opartego na segregacji, recyklingu i innych formach odpadów;

4) minimalizacja oddziaływania składowisk odpadów przemysłowych na zdrowie ludzi i środowisko;

5) poprawa sprawności funkcjonowania regionalnego rynku usług telekomunikacyjnych oraz rozwój szkieletowej infrastruktury teleinformatycznej i lokalnej sieci dostępowej dla zapewnienia powszechnego, szybkiego i bezpiecznego dostępu do wiedzy, usług i informacji oferowanych poprzez Internet.

6. Cel strategiczny 3

Lepszy dostęp do infrastruktury społecznej, zwłaszcza na obszarach strukturalnie słabych:

- modernizacja wyposażenia i wspierania działalności instytucji kultury, w tym także tworzenie warunków dla ośrodków integracji i aktywizacji społeczności lokalnych;
- wspieranie funkcjonowania i rozwoju zintegrowanych systemów informatycznych w obszarach: administracji publicznej, edukacji, rynku pracy, kultury, zdrowia, pomocy społecznej.

7. Cel strategiczny 4

Zachowanie i poprawa stanu środowiska przyrodniczego:

Opis kierunków działań:

- zmniejszenie poziomu zanieczyszczenia środowiska oraz negatywnych oddziaływań na środowisko, w tym na wody podziemne i powierzchniowe, a także na powietrze atmosferyczne;
- wzmocnienie zawartości i ciągłości przestrzennej systemu obszarów chronionych województwa; poprawa zwartości i ciągłości lasów; ochrona środowiska morskiego;
- ochrona różnorodności biologicznej, w tym realizacja przedsięwzięć związanych z ustanowieniem obszarów sieci NATURA 2000.

8. Zasada terytorialnego zróżnicowania i równoważenia kierunków rozwoju.

Niezbędne jest zróżnicowanie przestrzenne celów, kierunków działań oraz narzędzi ich realizacji. Treść regionalnej polityki rozwoju musi być dostosowana do lokalnych warunków i ich zmian, a także łączyć efektywność koncentracji z wyrównaniem dysproporcji.

Zasada koordynacji rozwoju.

Konieczne jest zapewnienie spójności i komplementarności celów i kierunków działań zawartych we wszystkich dokumentach strategicznych i programowych na poziomie regionu. Wymagana jest także zgodność pomiędzy tymi dokumentami, dokumentami ich odpowiednimi na poziome europejskim, krajowym i lokalnym, czy też na poziomie regionów sąsiednich.

2. STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY SZTUM

Strategia Rozwoju Gminy Sztum do 2010 roku, została opracowana w roku 2000 i przyjęta przez Radę Miejską w Sztumie. W dokonanej tu analizie SWOT gminy Sztum, w zakresie kultury, ochrony i opieki nad zabytkami i krajobrazem kulturowym, wskazano na następujące **atuty:**

- duża aktywność społeczna mieszkańców,
- zasoby czystej wody,
- wysoki stopień skanalizowania i zwodociągowania miasta.

Jako słabości wymieniono między innymi:

- brak niektórych usług, brak hoteli,
- brak obwodnicy miejskiej,
- zły stan dróg, brak parkingów.

Wskazując na szanse rozwojowe gminy, wymieniono:
- korzystne położenie turystyczne: szlak zamków gotyckich,
- czyste środowisko naturalne, obecność jezior,
- nowoczesna infrastruktura ekologiczna,
- wysokie walory krajobrazowe,
- silny patriotyzm lokalny,
- zapotrzebowanie na agroturystykę,
- potrzeba zdrowej żywności,
- możliwość rozwoju usług turystycznych, np. stanowiska archeologiczne grodzisk pruskich.

Przewidywane zagrożenia to:
- mała powierzchnia terenów zielonych,
- migracja młodych,
- ubogie obszary popegeerowskie.

WIZJA ROZWOJU GMINY DO 2010 ROKU

- **Gospodarka**

- Większe gospodarstwa rolne prowadzić będą produkcję towarową, mniejsze zajmą się produkcją zdrowej żywności i dodatkowo agroturystyką.

- Rozwój turystyki oparty będzie na wykorzystaniu walorów przyrodniczych i krajobrazowych gminy /np. jeziora powyżej mieście/ oraz miejsc historycznych /Zamek w Sztumie, wykopaliska archeologiczne we wsi Biała Góra, itp./. Powstanie w związku z tym centrum hotelowo-konferencyjne na Wzgórzu Zamkowym oraz szereg drobnych zakładów usługowych, noclegowych i astronomicznych.

- **Zagospodarowanie przestrzeni**

- Rozwój nieuciążliwego przemysłu, rzemiosła i usług oraz funkcji turystycznych i rekreacyjnych zapewnią opracowane **miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy.** W planie przewidziane są tereny pod budownictwa mieszkaniowe oraz tereny pod inwestycje produkcyjne /nieuciążliwe/ i usługowe, rzemiosło, bazę gastronomiczno-hotelarską oraz inne inwestycje turystyczne.

- Plan przewiduje całkowitą ochronę lasów i zadrzewień oraz zalesianie nieużytków i wyrobisk. Na obszarze planu dla wsi Koniecwałd, Kępina oraz Sztumskie Pole utworzono w planie stanowiska archeologiczne.

Plany powyższe są w znacznym stopniu aktualny., Miejscowymi planami jest pokryte ponad 600 ha terenu gminy i 86 ha miasta Sztum.

CELE STRATEGICZNE I KLUCZOWE PRZEDSIĘWZIĘCIA
Strategia zrównoważonego rozwoju gminy Sztum zakłada również:
- rewitalizację centrum miasta, odtworzenie dawnej nawierzchni wokół rynku, ożywienie poprzez przywrócenie charakteru handlowo-restauracyjnego, tytuł projektu: Podniesienie atrakcyjności Szlaku Zamków Gotyckich na Powiślu - rewitalizacja i zagospodarowanie głównych przestrzeni publicznych w Sztumie z przywróceniem historycznego charakteru centrum Sztumu
- stworzenie centrum hotelowo-konferencyjnego na Wzgórzu Zamkowym w Sztumie,
- wybór i oznakowanie szlaków turystyczno-rekreacyjno-historycznych na terenie gminy, badania archeologiczne, rekonstrukcje i ekspozycję wykopalisk, promocję ich walorów,
- edukację dorosłych, w związku ze zmianami w rolnictwie, przekwalifikowaniem, podejmowaniem własnej działalności gospodarczej oraz rozwojem agroturystyki,

3. KRAJOWA POLITYKA W DZIEDZINIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. Na dziedzictwo kulturowe człowieka składają się dobra kultury i dobra natury.
Zabytki – dawne materialne i niematerialne dobra kultury są ważną częścią składową tego dziedzictwa. Ich ochrona zadeklarowana została jako konstytucyjny obowiązek Państwa (art. 5 Konstytucji RP- Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego...). Zabytki w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym, nad którym piecze kodyfikuje artykuł 82 Konstytucji stanowiący: obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne.
Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającej się do kształtowania przyjaznemu człowiekowi środowiska jego życia. Taką rolę zabytków mocno podkreślała już miedzy innymi Europejska Karta Ochrony Dziedzictwa Architektonicznego 1975 r. (art. 3,4,5). Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem w ważnym interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenia dla sfery ekonomii i gospodarki.
2. Zadaniem głównym polityki Państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższych latach:
- mechanizmów porządkujących tę sferę,
- dostosowujących ją do warunków gospodarki rynkowej, zarówno poprzez niezbędne uzupełnienia i drobne korekty legislacyjne, jak poprzez zmiany organizacyjne obejmujące koniecznie rozszerzenie zakresu działań istniejących instytucji,
- zmiany w strategii i organizacji ochrony.
3. Opracowanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest ustawowym obowiązkiem Ministra Kultury, zgodnie z zapisem ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
Program określił cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Program taki ma zostać opracowana na zlecenie Ministra Kultury przez zespół ekspertów powołany przez Ministra Kultury. Celem programu krajowego będzie wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawia stanu zabytków w Polsce.
Celem stanie się także stworzenie wykładni porządkującej sferę ochrony poprzez siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich, konserwatorskich to:
- zasady primum non nocere,
- zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszelkich jego wartości (materialnych i niematerialnych,
- zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych)
- zasady, zgodnie z którymi usuwać należy to (i nie tylko to) co na oryginał działa niszcząco,
- zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
- zasady odwracalności metod i materiałów,
- zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepsza wiedzą i na najwyższym poziomie.
Wymienione zasady dotyczą pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów-restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów-architektów, urbanistów, budowlanych archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych - codziennych konserwatorów zabytkowych świątyń.

4. NARODOWY PROGRAM KULTURY „OCHRONY ZABYTKÓW I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO" NA LATA 2007-2013

W ramach opracowania strategicznych, długofalowych dokumentów programowych rozwoju społeczno-gospodarczego Państwa, a w szczególności w ramach prac nad nowym Narodowym Planem Rozwoju na lata 2007-2013 przyjęta została przez Radę Ministrów opracowania w Ministerstwie Kultury Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2007-2013.
Jednym z jej elementów jest program odnoszący się do ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, który określa ramy polityki rządu w tej dziedzinie do 2013 roku.
Podstawowa struktura i charakterystyka podprogramów, priorytetów i działań Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego" przedstawia się następująco:

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe
Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialna poprawę stanów zabytków, ich adaptacje i rewitalizacje oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwieszenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Działanie 1.1 Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno- finansowych w sferze ochrony zabytków.
Głównym celem działania jest dostosowanie sfery ochrony zabytków do rzeczywistości gospodarczej.
Działanie 1.2 Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.
Program „Polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej"
Głównym celem programu jest przygotowanie potencjalnych wnioskodawców do opracowania kompleksowych projektów do współfinansowania ze środków funduszy strukturalnych. Aby zapewnić spełnienie powyższych kryteriów przez projektodawców, w ramach programu organizowane są specjalistyczne szkolenia, podczas których przygotowują oni konkretne projekty, które maja zamiar realizować w swoich regionach.

- Program „ Promesa Ministra Kultury".
Beneficjenci mogą ubiegać się o dofinansowanie wkładu własnego do projektów realizowanych w ramach funduszy strukturalnych i innych funduszy europejskich w ramach programu „Promesa Ministra Kultury". Minister Kultury widząc wielką szansę dla rozwoju kultury w skutecznym wykorzystaniu środków z funduszów strukturalnych, podjął decyzje o udziale w montażu finansowym wkładu krajowego wybranych projektów kulturalnych, realizowanych w ramach programów operacyjnych i inicjatyw wspólnotowych.

Działanie 1.3 Zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.
Program Narodowy Produkt Turystyczny Miasta Stołecznego.
Program „Trakt Królewski" ma charakter pilotażowy w ramach budowania zintegrowanych narodowych produktów turystyki kulturowej w odniesieniu do 5 polskich miast Warszawy, Krakowa, Gdańska, Poznania i Wrocławia. Program „Trakt Królewski" planowany jest do przedłożenia Radzie Ministrów jako wieloletni program inwestycyjny w rozumieniu ustawy o finansach publicznych na lata 2007-2013 koncepcja programu zakłada objęcie jego realizacją obszaru określonego w § 3 Zarządzenia Prezydenta Rzeczpospolitej Polskiej z dnia 8 września 1994 r. uznającego za pomnik historii "Warszawę" – historyczny zespół miasta z traktem królewskim i Wilanowem".
- Program „Fryderyk Chopin 2010"
Program „Dziedzictwo Fryderyka Chopina 2010" jest planowany jako wieloletni program inwestycyjny w rozumieniu ustawy o finansach publicznych. Alokacja finansowa na program zostanie określona w porozumieniu z Ministrem Finansów i zaplanowana lata 2005-2010.

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

Działanie 2.1 Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.
Działanie 2.2 Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem i przewozem przez granice.
Podprogram „Absent Patrimonium"
Program przewiduje budowę sieci informacji wirtualnej o zabytkach wywożonych i zaginionych.

5. KOMPETENCJE W ZAKRESIE OCHRONY DÓBR KULTURY

Organizacja organów ochrony zabytków jest szczegółowo określona w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Art. 89 ustawy stanowi, iż organami ochrony zabytków są:
- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,
- wojewoda, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków

1. Generalny Konserwator Zabytków
2. Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Do zadań wykonywanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków należy, w szczególności:
- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- sporządzenie w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie,
- wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień, zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,
- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji planów,
- upowszechnienie wiedzy o zabytkach,
- współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

3. Społeczni opiekunowie zabytków.

Art. 102

1. Społeczni opiekunowie zabytków podejmują działania związane z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie oraz upowszechniają wiedzę o zabytkach.
2. Społeczny opiekun zabytków współdziała z wojewódzkim konserwatorem zabytków i starostą w sprawach ochrony zabytków i opieki nad tymi zabytkami.
3. Społecznym opiekunem zabytków może być osoba, która posiada pełna zdolność do czynności prawnych, nie była karana za przestępstwa popełnione umyślnie oraz posiada wiedze w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
4. Zadania społecznego opiekuna zabytków może wykonywać również osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej.

Art. 103

1. Społecznego opiekuna zabytków ustanawia, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, starosta właściwy dla miejsca zamieszkania (siedziby) kandydata na społecznego opiekuna zbytków.
2. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków starosta cofa ustanowienie społecznego opiekuna zbytków, jeżeli opiekun przestał spełniać wymagania określone w Art. 102 ust. 3 lub niewłaściwie wykonuje swoje zadania.
3. O ustanowieniu społecznego opiekuna zabytków lub cofnięciu takiego ustanowienia starosta zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 104.

Społeczny opiekun zabytków jest uprawniony do pouczania osób naruszających przepisy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

6. DZIEDZICTWO KULTUROWE A DOKUMENTY PROGRAMOWE WSPÓLNOTY EUROPEJSKIEJ

1. Dokument Europejskiego Zrzeszenia Krajowych Związków Konserwatorów- Restauratorów ECCO przyjęty przez Komisję Europejską w Brukseli w § 20 mówi:

Dziedzictwo kulturowe jest częścią definicji europejskiej tożsamości. Stanowi fundamentalny wyraz bogactwa i różnorodności europejskiej kultury. Ochrona dziedzictwa kulturowego, niezastąpionego świadectwa

przeszłości, leży we wspólnym interesie Państw Członkowskich, które muszą zapewnić przekazanie tego dziedzictwa przyszłym pokoleniem. Dlatego opieka i konserwacja oraz wymogi użytkowania i umozliwieni9a dostępu do dziedzictwa kulturowego zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym leży w publicznym interesie.

IV ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY SZTUM

1. SZTUM – RYS HISTORYCZNY

Na terenach nadwiślańskich osadnictwo istniało już w okresie neolitu. Przez ziemie te przebiegały szlaki handlowe ku Wielkopolsce i na Śląsk. Jako szlak komunikacyjny wykorzystywana była przede wszystkim rzeka Wisła, a miejsce jej rozwidlenia na Leniwkę i Nogat miało przez stulecia znaczenie strategiczne (obecnie rejon wsi Biała Góra i Piekło w gminie Sztum). W tym miejscu Wisła była prawdopodobnie bardzo rozgałęziona. Następowały tam częste zmiany ukształtowania doliny rzeki i biegu licznych jej rozgałęzień, powodowane siłami przyrody, a także działalnością człowieka.

We wczesnym średniowieczu dzisiejszy obszar miasta i gminy Sztum znajdował się w zasięgu dawnej krainy historycznej nazywanej Pomezanią. Na ziemi tej przenikało się osadnictwo pruskie i polskie.
W rejonie rozwidlenia Wisły na Leniwkę i Nogat, prawdopodobnie na wyspie Sciąrz, istniał wówczas gród Zantyr, który do 1236 r. był siedzibą kasztelanii obejmującej Wielkie Żuławy i siedzibę misyjnego biskupstwa cystersa Chrystiana.
Natomiast na wyspie otoczonej wodami dzisiejszych jezior Sztumskiego (nazywanego także Zajezierskim) i Barlewickiego, prawdopodobnie na trasie lądowego szlaku handlowego, we wczesnym średniowieczu, istniał gród obronny Stumo. Gród ten był ośrodkiem ziemi Aliem, wchodzącej w skład Pomezanii. Został zburzony w czasie podboju tych ziem przez Krzyżaków.
Ziemia Pomezan podbita została przez Krzyżaków w pierwszej połowie XIII w. (1236 r.). Włości Aliem weszły wówczas w skład komturstwa (okręg odpowiadający powiatowi) dzierzgońskiego, potem prabuckiego a od końca XIII w. - malborskiego. W 1333 r. wyłączono z włości Aliem mniejszą jednostkę administracyjną zwaną wójtostwem, które obejmowało swoim zasięgiem większą część późniejszego powiatu sztumskiego. Wójtostwo to podlegało bezpośredniej władzy Wielkiego Mistrza Zakonu Krzyżackiego.

Gród Zantyr, w okresie panowania krzyżackiego, funkcjonował jako jeden z zamków w stworzonym systemie obronnym dolnej Wisły i Żuław. System ten opierał się na zamkach leżących wzdłuż Wisły na przemian na jej prawym i lewym brzegu (Gniew – Kwidzyn – Nowe – Grudziądz – Świecie). Trójkąta żuławskiego broniły zamki w Malborku i Tczewie oraz Zantyr. Gród Zantyr odegrał pewną rolę jeszcze w czasie wojny trzynastoletniej, zanim został zburzony przez Krzyżaków. W miejscu zburzonego grodu Stumo, na wyspie, Krzyżacy założyli folwark, a na sąsiedniej wyspie, w latach 1326 – 1331 zbudowali zamek pełniący funkcję przyczółka osłaniającego od południa twierdzę malborską.

Zamek w Sztumie funkcjonował również jako letnia rezydencja Wielkiego Mistrza Zakonu Krzyżackiego. W XV w. założono tu zwierzyniec. Po wzniesieniu zamku, dawny folwark pełnił funkcję podzamcza, które otoczono murami.

Prawa miejskie nadał Sztumowi Wielki Mistrz Michael Kuchmaister von Sternberg w 1416 r. Do roku 1514 miastem zarządzali wójtowie podlegli bezpośrednio Wielkiemu Mistrzowi w Malborku. Potem prawa do zarządzania miastem wykupili mieszczanie.
Po wojnie trzynastoletniej, zakończonej pokojem w Toruniu w 1466 r. ziemia Krzyżacka przekształcona została w dobra królewskie. W skład Prus Królewskich weszły Gdańsk, Elbląg, Sztum, Malbork i Warmia. Równocześnie utworzone zostało wówczas starostwo sztumskie, a starostowie rezydowali w zamku.

W roku 1553 król Polski Zygmunt August potwierdził przywilej lokacyjny miasta Sztumu nadany przez Krzyżaków, dodając przywilej organizowania drugiego jarmarku. W tym czasie wybudowany został w Sztumie ratusz (lub rozbudowany). Sztum stał się miejscem posiedzeń szlacheckich sądów ziemskich, a od początku

XVI w. odbywały się w Sztumie sejmiki szlacheckie. Reformacja na ziemi sztumskiej zyskała wielu zwolenników. W 1570 r. Zygmunt August pozwolił na swobodne wyznawanie wiary protestanckiej. W Sztumie protestanci otrzymali wówczas kościół Św. Ducha, który w niedługim czasie zmuszeni byli zwrócić katolikom. Nabożeństwa ich odbywały się od tej pory w ratuszu.
W latach 1626 - 29 na Pomorze najechali Szwedzi. Najazd ten zakończył się rozejmem, w wyniku którego Szwedzi zajęli część Pomorza. Szwedzi umocnili swe pozycje w kluczowych punktach delty Wisły w tym również na Mątawskim Cyplu, położonym w rejonie rozwidlenia Wisły na Leniwkę i Nogat. W ten sposób skutecznie blokowali żeglugę na Wiśle, aż do zawarcia rozejmu w 1629 r. w Starym Targu.
W roku 1635, w Sztumskiej Wsi, rozejm został przedłużony za zwrot części zagarniętych przez Szwedów ziem.
Ponownie Szwedzi uderzyli na Prusy Królewskie w 1656 r. Sztum był okupowany przez Szwedów do 1660 r. (pokój w Oliwie). Z okresu wojen szwedzkich pozostały na ziemi sztumskiej ślady szańców, natomiast nie istnieją umocnienia na cyplu Mątawskim.
Wiek XVII to znaczne zubożenie miasta. Spowodowało go wprowadzenie gospodarki folwarczno – pańszczyźnianej i wojny szwedzkie. Równocześnie następowało znaczne ograniczenie rynku wewnętrznego i związany z tym zastój w gospodarce. W 1639 r. miasto oddano na sześć lat w sekwestr elektorowi branderburskiemu. W XVII w. miasto strawiły trzy pożary, ostatni z nich w 1683 r. zniszczył miasto doszczętnie. Mieszczanin Peter Mogge oddał swój dom przy rynku gminie ewangelickiej na odprawianie modłów. Dom ten pełnił również funkcję ratusza. Peter Mogge podarował również miastu na cmentarz teren położony na przedmieściu.
W 1767 r. potwierdzony został ponownie przywilej lokacyjny miasta Sztumu przez króla Stanisława Augusta.
Po rozbiorze Polski w 1772 r. ziemia sztumska znalazła się pod władaniem Prus i weszła w skład Regencji Kwidzyńskiej. W 1818 r. w ramach regencji powstaje powiat sztumski. Następuje uwłaszczenie wsi i majątków.
W 1818 r. wzniesiono na rynku w Sztumie kościół ewangelicki, natomiast w 1835 przeprowadzono rozbiórkę murów miejskich.
W drugiej połowie XIX wieku ukształtował się zachowany do dzisiaj układ przestrzenny dwóch przedmieść miasta Sztumu: wschodniego i zachodniego.

Rozwojowi miasta sprzyjało w tym czasie uruchomienie linii kolejowej Malbork – Kwidzyn (1880). W Sztumie, w 1885 r. znajdował się Urząd Pocztowy II klasy, szkoły państwowa i prywatna, sąd obwodowy, dwa kościoły katolicki i ewangelicki oraz synagoga, a zamek był siedzibą radcy ziemiańskiego i urzędu poborczego.

W latach dziewięćdziesiątych XIX w. wykonano instalację wodociągową do poboru wody z jeziora Sztumskiego i odwiert głębinowy na rynku. Instalację wodociągową dla całego miasta z wieżą ciśnień wykonano w 1913 r. Kanalizację wykonano w mieście w 1914 r.. Natomiast dopiero w 1924 r miasto zostało wyposażone w instalację elektryczną. Po I wojnie światowej, w wyniku plebiscytu, ziemia sztumska pozostała przy państwie niemieckim. Powiat sztumski stał się wówczas powiatem położonym przy granicy z Polską (przez Wisłę) i z Wolnym Miastem Gdańsk (przez Nogat).

W latach dwudziestych XX wieku został zbudowany w Sztumie istniejący do dzisiaj Zakład Karny, oraz zespół koszar wojskowych; a w latach trzydziestych Sztum ogłoszono miastem emerytów i rencistów powracających z Rzeszy. Dla nich, na obrzeżach miasta, wybudowano również obecnie istniejące osiedle małych substandardowych domów tzw. „Siedlungi".
Po II wojnie światowej, po 173 latach przynależności do Niemiec, Sztum powrócił do Polski. Do roku 1975 Sztum był siedzibą powiatu sztumskiego należącego do województwa gdańskiego.

W czasie działań wojennych miasto zostało zniszczone w ok. 50 % (zabudowa miasta wokół rynku, zakłady pracy i urządzenia komunalne). Po wojnie miasto i zakłady pracy odbudowano, wzniesiono nowe bloki mieszkalne, zaadaptowano pruskie koszary na szpital, założono duży stadion sportowy, uruchomiono powiatowy dom kultury, kino, bibliotekę, kilka szkół i szereg placówek handlowych.

Po II wojnie światowej, dawne dwory i folwarki stały się siedzibami Państwowych Gospodarstw Rolnych. W Czerninie została zbudowana tuczarnia trzody chlewnej na 30 000 tuczników w technologii bezściółkowej. Ponadto na terenie obecnej gminy Sztum istniały nieliczne zakłady przetwórcze produktów rolnych jak: olejarnia (Czernin) i gorzelnie, oraz zakłady wydobywcze złóż surowców mineralnych np. cegielnie.

W wyniku reformy administracyjnej w 1975 r. zlikwidowano powiaty, a miasto i gmina Sztum znalazły się w utworzonym wówczas województwie elbląskim.

Od tego czasu miasto Sztum pełni funkcję lokalnego ośrodka administracyjnego, gospodarczego i usługowego a także ośrodka turystycznego. W latach osiemdziesiątych, na obszarze miasta funkcjonowały następujące większe zakłady pracy: Zakład Karny i związane z nim zakłady przemysłu metalowego i odzieżowego, zakłady papiernicze, mleczarnia, bazy transportowe oraz bazy magazynowe i budownictwa rolniczego. Natomiast na obszarze gminy podstawową funkcją była w dalszym ciągu gospodarka rolna z dużym udziałem gospodarstw wielkoobszarowych.

2. SZTUM – CHARAKTERYSTYKA OBECNEJ SYTUACJI

Obecnie miasto i gmina Sztum tworzą gminę miejsko – wiejską i jest siedzibą powiatu sztumskiego, w województwie pomorskim, z siedzibą władz regionalnych w Gdańsku.
Miasto Sztum bierze swój początek od założenia tu obwarowanej rezydencji wiejskiej dostojników zakonu Krzyżackiego.
Pomimo wzrostu znaczenia i rozwoju osady zabezpieczającej potrzeby tej rezydencji, zachowuje swój prowincjonalny charakter przez następne stulecia. Wiek XIX i początek XX wieku nie odmieniają zasadniczo jego charakteru pomimo atrakcyjnego rozlokowania miasta pomiędzy dwoma dużymi jeziorami i atrakcyjnej zabudowy miejskiej poza murami obwodowymi starego średniowiecznego miasta. Rozbudowa miasta przybiera na sile na przełomie wieków XIX i XX. Charakterystyczne jest to, że zabudowa z tego okresu to oprócz kamienic mieszczańskich, budowle o charakterze użyteczności publicznej. Wzniesienie kilku hoteli i wykorzystywanie wielu innych domostw na kwatery o podobnej funkcji, świadczy o tym, że Sztum od założenia aż do 1939 r. ma charakter miejscowości wypoczynkowej.
Pomimo, że miasto oddalone jest od ważniejszych ośrodków administracyjnych i gospodarczych, jego architektura nie ma na sobie znamion prowincjonalizmu i co szczególnie godne podkreślenia odznacza się w ogromnej liczbie przypadków czystością rozwiązań stylistycznych. Tak więc w obszarze miasta znajdują się budowle gotyckie i neogotyckie, neoklasycystyczne i secesyjne, chociaż większość rozwiązań stanowi zabudowa stylistycznie eklektyczna, charakterystyczna jednak na przełomie wieków XIX i XX nie tylko dla małych miast.
Liczne przebudowania i rozbudowy prowadzone zwłaszcza na początku XX wieku w obrębie starego miasta, powodowane potrzebami natury handlowej i gospodarczej w ogóle, są świadectwem przystosowywania zabudowy do występujących wówczas potrzeb, ale jednocześnie zaświadczają o przykładaniu dużej wagi do wartości estetycznych, czysto formalnych, a w końcu do zachowania ładu urbanistycznego.
Miasto Sztum, rozbudowując się z różnym nasileniem od okresu krzyżackiego, poprzez okresy polskiej i niemieckiej administracji, zachowało swoją zwartą zabudowę do roku 1945.
Lecz zniszczenia zabudowy miejskiej nie powstały bynajmniej w wyniku działań wojennych lub jako skutek walk o Sztum, które nie miały miejsca. Zniszczenia te to efekt zupełnie nieodosobnionego wandalizmu żołnierzy radzieckich wkraczających w 1945 roku na Pomorze. Wydaje się też, że usytuowanie pomnika poświęconego żołnierzom Armii Czerwonej na miejscu dokonanych przez nich zniszczeń jest nieporozumieniem.
Zniszczenia, o których mowa zasadniczo naruszyły założenie urbanistyczne miasta, w ten sposób, że poszczególne jego kwartały przestały spełniać swoją pierwotną funkcje.
Dalsze zaniedbania i zaniechania powodowane warunkami ustrojowymi, a także doraźność rozwiązań społecznych warunkowana racjami ideologicznymi, a nie rzeczywistymi potrzebami lokalnego społeczeństwa, spowodowała ostateczne przemieszanie różnych form architektonicznych, sytuowanych bez uzasadnień natury architektonicznej – czy urbanistycznej w ogóle.
W ten sposób, obok zabudowy XIX – wiecznej lub na jej miejscu pobudowano bloki wielkopłytowe i wolnostojące konstrukcje bez stylistycznego związku z otoczeniem, naruszające rytm istniejącej architektury lub założenie urbanistyczne. Podobnie dokonano usytuowania bloków przy ulicy Mickiewicza, czy osiedla nad jeziorem. Natomiast osiedla Różane i Parkowe o nieco lżejszych formach architektonicznych, niż typowe blokowiska, w dalszym ciągu nie zachowują planu placu lub ulicy, powodując liczne problemy natury

komunikacyjnej, usługowej czy handlowej. Nie reprezentują również zasadniczych wartości estetycznych i podobnie jak wcześniej wymieniane blokowiska zakłócają naturalne krajobrazowe walory miasta.
Konsekwencją tych, często nieuzasadnionych względami urbanistycznymi, krajobrazowymi, w końcu ekonomicznymi rozwiązań, jest rozciągnięcie sieci ciepłowniczej, energetycznej i wszystkich pozostałych mediów, zwiększające koszty ich utrzymania i eksploatacji, powodując istotne straty energetyczne, zwłaszcza, że źródła uzyskiwania energii cieplnej pozostają w mieście tradycyjne.
Od 1945 r. poza nielicznymi próbami odbudowy budynków o charakterze mieszkalnym w obszarze przedwojennego miasta, zasadnicze problemy, mieszkańców rozwiązywano poprzez budowę wielo-mieszkaniowych bloków na gruntach wcześniej niezabudowanych. Bez względu na ocenę celowości takich rozwiązań, bardzo istotne znaczenie ma fakt, że w ten sposób nie do końca zniszczono układ urbanistyczno – architektoniczny Starego Miasta, pozostawiając dalej niezabudowane parcele po XIX – wiecznej zabudowie. Zaznaczyć też należy, że zasadniczo pozostał nienaruszony układ placów i ulic w obrębie Starego Miasta, co jest dużą wartością dającą w dalszym ciągu możliwość przywrócenia miastu, chociaż w części jego pierwotnego charakteru dokonując jego częściowej restauracji. Podobnie istnieje możliwość rozwiązania problemów komunikacyjnych bez ingerencji w porządek architektoniczny w obrębie Starego Miasta.
Wszystkie projekty programu rewitalizacji, w zakresie budowlano – inwestycyjnym, ekonomicznym i społecznym powinny zmierzać do tworzenia miasta przyjaznego ludziom, poprzez rozwiązania praktyczne i użyteczne, zachowanie wartości historycznych, kulturowych i naturalnych wartości przyrodniczych i krajobrazowych.

3. REJESTR ZABYTKÓW

Na obszarze miasta i gminy Sztum występują obiekty zabytkowe, z których w zasadzie niewielka część objęta jest ochroną prawną.
Obiekty objęte ochroną prawną wpisane są do rejestru zabytków województwa pomorskiego. Na obszarze **miasta Sztumu** są to:

1. Układ urbanistyczny Starego Miasta w Sztumie wraz z murami, kościołami, zespołem zamkowym (decyzja nr 82/N/1959.07.16)
2. Kościół parafialny p.w. św. Anny (decyzja nr 303/93 z 10.09.1993 r.)
3. Kościół p.w. Wspomożenia Wiernych (decyzja nr 304/93 z dn. 10.09.1993 r.)
4. Cmentarz katolicki ul. Domańskiego – Pieniężnego (decyzja nr 266/93 z dn. 11.05.1993 r.)
5. Budynek mieszkalny ul. Jagiełły 17 (decyzja nr 193/91 z dn. 28.05.1991 r.) – budynek został rozebrany w 1998 r. za zgodą Konserwatora Zabytków)
6. Budynek mieszkalny ul. Jagiełły 23 (decyzja nr 354 z dn. 16.04.1994 r.)
7. Wieża ciśnień ul. Kochanowskiego (decyzja nr 265 z dn. 04.05.1993 r.)
8. Cmentarz z ogrodzeniem, kaplicą i układem zieleni ul. Kochanowskiego (decyzja nr 269 z dn. 20.05.1993 r.)
9. Budynek mieszkalny – dwór, Sztum Zajezierze (decyzja nr 107 z dn. 08.06.1960 r.)
10. Park dworski, Sztum Zajezierze (decyzja nr 139/90 z dn. 29.01.1990 r.)

Natomiast na obszarze **gminy Sztum**:

11. Dwór nr 1 w **Barlewicach** nr 14 (decyzja nr 83/85 z dn. 1.08.1985 r.)
12. Zespół śluz na Nogacie w **Białej Górze** (decyzja nr 55/79 z dn. 8.08.1979 r.)
13. Dwór i park przydworski w **Czerninie** (decyzje nr 498/96 z dn. 17.05.1996 r. i nr 18/77 z dn. 29.12.1977 r.
14. Park dworski w **Cygusach** (decyzja nr 26/78 z dn. 25.02.1978 r.)
15. Kościół parafialny p.w. św. Józefa w **Gościszewie** (decyzja nr 278/93 z dn. 10.06.1993 r.)
16. Dworek i park oraz budynek stajni w zespole dworsko – parkowym w **Goraju, obręb Koniecwałd** (decyzje nr 76/84 z dn. 6.06.1984 r. i 505/96 z dn. 23.04.1996 r.)
17. Zespól młyna wodnego wraz z tamą i kanałem w **Koniecwałdzie** (decyzja nr 177/90 z dn. 23.01.1991 r.) – budynek młyna spłonął.
18. Kościół p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej w **Postolinie** (decyzja nr 245/N z dn. 10.09.1962 r.)

19. Dwór i park w **Ramzach Małych, obręb Postolin** (decyzja nr 392/94 z dn. 9.09. 1994 r.)
20. Kościół z układem przestrzennym cmentarza, historycznymi nagrobkami i wysoką zielenią cmentarną w **Pietrzwałdzie** (decyzja nr 470/95 z dn. 22.09.1995 r.)
21. Dwór z nasadzeniami zieleni w **Sztumskiej Wsi** (decyzja nr 393/94 z dn. 9.09. 1994 r.)

4. EWIDENCJA ZABYTKÓW

Wykaz obiektów znajdujących się w ewidencji zabytków woj. pomorskiego – gmina i miasto Sztum

Gmina	Powiat	Miejscowość	Ul.	Adres	Nr	Obiekt	Wiek		Data powstania	Materiał
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Baczyńskiego		Dom, wł rzeźnia	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Baczyńskiego	2	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Baczyńskiego	4	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Baczyńskiego	6	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Baczyńskiego	8	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Chełmońska	1/3	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Chełmońska	2	willa	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Chełmońska	4	willa	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Chełmońska	13	dom	19	2 poł		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Gala Anonima	3	dom	20	P		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Gala Anonima	7	dom	19/ 20			mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Jagiełły	6	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Jagiełły	16	dom	19	2 poł		Mur/ drew
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Jagiełły	17	dom	19	1 poł		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Jagiełły	17	Dom mieszkalny	19	2 poł		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Jagiełły	19	dom	20		1915	mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Jagiełły	19	Budynek gospodarczy	20		1919	mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Jagiełły	21	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Jagiełły	23	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Jagiełły	24	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Jagiełły	33	dom	19	k		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Jagiełły	33	Budynek gospodarczy	19/ 20			mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Jagiełły	51	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Jagiełły	55	dom	20			mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Jagiełły	57	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Kasztelańska	1	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Kasztelańska	6	dom	19	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Kochanowskiego	1	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Kochanowskiego	3	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Kochanowskiego	6	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Kochanowskiego	8	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Kochanowskiego/ Mickiewicza		Hotel - restauracja	20		1910	mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Kosmonautów Pol.	5	willa	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Ks. Domańskiego	2	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Ks. Domańskiego	4	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Lądziki	1	Dom mieszkalny	19	k		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Lądziki		transformator	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Lądziki	5	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Łąkowa	8	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Łąkowa	12	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza	9	dom	19/ 20			mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza	17	dom	19	2 poł		mur

Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza	22	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza	23	Willa obecnie przedszkole	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza	23	oficyna	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza	24	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza	26	dom	19/ 20			mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza	27	Dom-poczta	19	k		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza	28	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza	32	dom	19		1887	mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza	33	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza	34	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza	37	Dom, wł Narod. Bank P.	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza	42	dom	19		1884	mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Mickiewicza/ Kochanowskiego		Budynek gospodarczy	20		1910	mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Młyńska	1	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Nowowiejskiego	14e	Dom mieszkalny	19/20			mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Nowowiejskiego	14j	Dom mieszkalny	19/20			mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Nowowiejskiego	14k	Dom mieszkalny	19/20			mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Nowowiejskiego	14l	Dom mieszkalny	19/20			mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Nowowiejskiego	14m	Dom mieszkalny	19/20			mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Nowowiejskiego	19/21	Dom mieszkalny	19/20			mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Ogrodowa	8	Dwór, wł. Juszkiewicz	18	2 poł		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Osińskiego	6	dom	19/20			mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Osińskiego	12	dom	19	k		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Osińskiego	14	dom	19	k		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Osińskiego	16	Dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Osińskiego	18	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Osińskiego		Odcinek murów wzdłuż ulicy	14/15			mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Pl. Wolności	2	Dom mieszkalny	19	poł		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Pl. Wolności		Kościół poewangelicki p. w. Wspomożenia Wiernych	19		1816/1818	mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Pl. Wolności	4	dom	19	2 poł		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Pl. Wolności	19	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Pl. Wolności	23	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Pl. Wolności	24	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Pl. Wolności	25	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Pl. Wolności	26	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Polna	2	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Polna	3	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Polna	4	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Polanka	3	Dawna szkoła	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Polanka	5	Dom mieszkalny	20	p		Mur/szach
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Reja	1	dom	19	k		Mur/szach
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Reja	2	Dom mieszkalny	19	k		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Reja	11	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Reja	29	willa	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Reja	37	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Sienkiewicza	3	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Sienkiewicza	6	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Sienkiewicza	8	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Słowackiego	4	Dom-przychodnia zdrowia	20	poł		mur

Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Słowackiego	6	Dom-przychodnia zdrowia	20	poł		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Zajezierze	2	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Zajezierze	38	park	19			mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Zajezierze	38	dwór				mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Zw. Jaszczurczego	1	dom	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Zw. Jaszczurczego	2	dom	19	2 poł		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Zw. Jaszczurczego	4	dom	19	2 poł		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Zw. Jaszczurczego	5	plebania				mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Zw. Jaszczurczego	5	Budynek gospodarczy przy plebani				szachulec
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Żeromskiego	24	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Żeromskiego	24	Budynek gospodarczy	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Żeromskiego	34	Dom mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum	Ul.	Żeromskiego		kapliczka	20	p		Drew.
Sztum	sztumski	Sztum				Młyn, wł. WPP2-M	19/21			mur
Sztum	sztumski	Sztum				Wieża ciśnień	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum				Baszta więzienna, zespół zamkowy	14/15		1331	mur
Sztum	sztumski	Sztum				Baszta więzienna	14/15		1331	mur
Sztum	sztumski	Sztum				Brama, zespół zamkowy	14/15		1331	mur
Sztum	sztumski	Sztum				Brama zamkowa	14/15		1331	mur
Sztum	sztumski	Sztum				Zamek krzyżacki	14/15		1331	mur
Sztum	sztumski	Sztum				Zamek, skrzydło wschodnie	14/15		1331	mur
Sztum	sztumski	Sztum				Zamek, skrzydło południowe	14/15		1331	mur
Sztum	sztumski	Sztum				Willa na terenie zamku	19/20			mur
Sztum	sztumski	Sztum				Zamek, skrzydło wschodnie, obecnie Sąd Powiatowy	14/15		1331	mur
Sztum	sztumski	Sztum				Zamek, skrzydło południowe, obecnie zamieszkane	14/15		1331	mur
Sztum	sztumski	Sztum				Mury, odcinki w pn-wsch narożniku miasta	14/15			mur
Sztum	sztumski	Sztum				Mury, odcinki wzdłuż ul. Podgórnej	14/15			mur
Sztum	sztumski	Sztum				Mury zamkowe	14/15		1331	mur
Sztum	sztumski	Sztum				Mury miejskie	14/15			mur
Sztum	sztumski	Sztum				Kościół ewangelicki, obecnie Rzym.-katol., p.w. M.B.W.W.	19		1816/1818	mur
Sztum	sztumski	Sztum				Kościół parafialny p.w. św. Anny i Barbary	17		Ok.1600	mur
Sztum	sztumski	Sztum				Kościół p.w.	16?			mur

						św. Anny i Barbary				
Sztum	sztumski	Sztum				Brama cmentarza poniemieckiego	19/20			Mur/metal
Sztum	sztumski	Sztum				Kapliczka, na przeciw nr 11	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztum				Kapliczka na cmentarz				mur
Sztum	sztumski	Sztum				Kapliczka, cmentarz niemiecki	19			mur
Sztum	sztumski	Sztum				Cmentarz katolicki - nagrobek	19/20			
Sztum	sztumski	Sztum				nagrobek	19		1885	Kamień
Sztum	sztumski	Sztum				Cmentarz kościelny - nagrobek	19		1889	Met/kamień
Sztum	sztumski	Sztum				Cmentarz poniemiecki - nagrobek	19	k		Met/kamień
Sztum	sztumski	Sztum				Cmentarz przy ul. Ks. Domańskiego				
Sztum	sztumski	Barlewice			1	transformator	20	p		mur
Sztum	sztumski	Barlewice				Dwór, wł. PGR	19	1 poł		mur
Sztum	sztumski	Biała Góra			10/11	Dom, dawna Straż Graniczna	20	p		mur
Sztum	sztumski	Biała Góra			26	Dom mieszkalny, wł. K. Cieślak	20	p		mur
Sztum	sztumski	Biała Góra			27	szkoła	19/20			mur
Sztum	sztumski	Biała Góra			29	Dom mieszkalny, wł. J.Kurkiewicz				mur
Sztum	sztumski	Biała Góra			30	Dom mieszkalny, wł. J.Leszek	19	k		mur
Sztum	sztumski	Biała Góra			34	Dom mieszkalny, wł. A.Banas	20	p		mur
Sztum	sztumski	Biała Góra				Śluza na Nogacie	19		1870	mur
Sztum	sztumski	Biała Góra				Dom - poczta	20	p		mur
Sztum	sztumski	Czernin				Dwór, wł. PGR	18	2poł.		mur
Sztum	sztumski	Czernin				Dwór, wł. PGR „Czernin"	18	2poł		mur
Sztum	sztumski	Czernin				Zespół dworski, pozostałość parku	19			mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			1	Budynek mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			2	Budynek mieszkalno – gospodarczy, wł. Wł. Chamienia	19	k		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			4	Budynek mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			4	Budynek mieszkalny, wł. J. Grunwald	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			4	Budynek gospodarczy, wł R.Kiełkowski	19/20			Mur/drew
Sztum	sztumski	Gościszewo			8	Budynek mieszkalny, wł. Janowski	20		Ok. 1930	mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			9	Budynek mieszkalny, wł. Janowski	20	p		mur

Sztum	sztumski	Gościszewo			10	Budynek mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			12	Budynek mieszkalny, dawna rzeźnia	19	k		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			19	Budynek mieszkalny, wł. Ostrowska	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			20	Budynek mieszkalny, wł. Piekarska	19	k		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			21	Budynek mieszkalny, wł. J.Dębowski	19	k		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			23	Budynek mieszkalny, wł. W.Kostka	19	k		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			44	Dom mieszkalny	19/20			mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			48	Budynek mieszkalny, wł. W.Nowak	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			52	Budynek mieszkalny, obecnie poczta	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			52	Budynek mieszkalny, obok Klubu „Ruch"	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			69	Budynek mieszkalny, wł. J.Klimaszewski	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			76	Kościół drewniany p.w. św. Józefa	20		1926/1928	Drew.
Sztum	sztumski	Gościszewo			79	Budynek mieszkalny, wł. St. Bartkowski	20		Ok. 1930	mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			82	Budynek mieszkalny, wł. W. Greszczuk	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			82	Budynek gospodarczy	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			85	Budynek mieszkalny, wł. T. Merit	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			86	Budynek mieszkalny, wł. J.Bagiński	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			88	Budynek mieszkalny, wł. J.Rachański	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			89	Budynek mieszkalny, wł. Z.Glazer	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			89	Budynek gospodarczy, wł. Z.Glazer	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			91	Budynek mieszkalny, wł. J.Barambas	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			103	Budynek mieszkalny, wł Gardias	20		1935	Mur/drew
Sztum	sztumski	Gościszewo			105	Budynek mieszkalny, wł. Jandowski	20		1935	Mur/drew
Sztum	sztumski	Gościszewo			106	Budynek mieszkalny, wł. Janiak	20		1930	Mur/drew
Sztum	sztumski	Gościszewo			107	Budynek mieszkalny, wł. Rejmos	20		Ok. 1930	Mur/drew
Sztum	sztumski	Gościszewo			108	Budynek mieszkalny, wł. Dziuk	20		Ok. 1930	Mur/drew

Sztum	sztumski	Gościszewo			109	Budynek mieszkalny, wł. Wjazdowski	20		Ok. 1930	Mur/drew
Sztum	sztumski	Gościszewo				Budynek mieszkalny, wł. Gaszkowski	20		Ok.1930	Mur/drew
Sztum	sztumski	Gościszewo			113	Budynek mieszkalny, wł. St. Konefał	19/20			mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			113	Budynek gospodarczy, wł. St. Konefał	20	p		Mur/szachulcowy
Sztum	sztumski	Gościszewo			113	Budynek gospodarczy, wł. ST. Konefał	19/20			mur
Sztum	sztumski	Gościszewo			117	gorzelnia	19/20			mur
Sztum	sztumski	Gościszewo				Plebania naprzeciw kościoła	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo				szkoła	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo				Budynek mieszkalny obok PGR, wł. Z.Kubiszyn	19	k		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo				Budynek mieszkalny, sklep	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo				Budynek mieszkalny, wł. PKP	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo				transformator	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gościszewo				Aleja, obecnie 113				mur
Sztum	sztumski	Goraj				Dwór, wł. Sitke	19	Poł.		mur
Sztum	sztumski	Goraj Duży				Dwór, wł. PGR Koniecwałd	19	k		mur
Sztum	sztumski	Gronajny			7	Budynek mieszkalny, wł. Michałek	19	k		mur
Sztum	sztumski	Gronajny			7	Budynek gospodarczy, wł. Michałek	20	p		Mur/drew
Sztum	sztumski	Gronajny			9	Budynek mieszkalny, wł. Potoski	19/20			mur
Sztum	sztumski	Gronajny			13	Budynek mieszkalny, wł. Sołtys	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gronajny			19	19budynek mieszkalny, wł. Polak	20	p		Mur/drew
Sztum	sztumski	Gronajny			24	Budynek mieszkalny, wł. Brzozowski	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gronajny			26	Budynek mieszkalny, dawny dwór, wł. Budlewski	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gronajny			26	Budynek gospodarczy, wł. Budlewski	20		1922	mur
Sztum	sztumski	Gronajny			26	Budynek gospodarczy II, wł. Budlewski	20		1925	mur
Sztum	sztumski	Gronajny			28	Budynek gospodarczy, wł. Szpak	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gronajny			40	Budynek mieszkalny, wł. PGR	19/20			mur
Sztum	sztumski	Gronajny			40	Budynek gospodarczy,	20	p		mur

						wł. PGR				
Sztum	sztumski	Gronajny			40	Budynek gospodarczy II, wł. PGR	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gronajny				Młyn krzyżacki, obecnie budynek gospodarczy, wł. Sakowski	15		1430	mur
Sztum	sztumski	Gronajny				Dawna szkoła, budynek mieszkalny, wł. Arszyński, obecnie sklep i klub Rolnika	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gronajny				Transformator obok nr 17	20	p		mur
Sztum	sztumski	Gronajny				Park obok nr 28	19			mur
Sztum	sztumski	Koniecwałd			2	Dom mieszkalny, wł. Łowić	19/20			mur
Sztum	sztumski	Koniecwałd			2	Młyn wodny - gospodarczy	19/20			mur
Sztum	sztumski	Koniecwałd			6	Budynek mieszkalny, wł. Szczupliński	20	p		mur
Sztum	sztumski	Koniecwałd				Sawny dwór, wł. PGR	20	p		mur
Sztum	sztumski	Koniecwałd				Budynek mieszkalny, wł. Pałka	20	p		mur
Sztum	sztumski	Koniecwałd				Budynek mieszkalny, wł. Wajdrowski	20	p		mur
Sztum	sztumski	Koniecwałd				Szkoła podstawowa	20	p		mur
Sztum	sztumski	Koniecwałd				Magazyn, wł. PGR	20	p		mur
Sztum	sztumski	Koslinka			21	Budynek świetlica i sklep	20		1927	mur
Sztum	sztumski	Koslinka			21	Budynek gospodarczy	20	p		Mur/drew
Sztum	sztumski	Koslinka			24	Budynek mieszkalny	20		1927	Mur/drew
Sztum	sztumski	Koslinka			27	Budynek mieszkalny, wł. Stanisław	20	p		mur
Sztum	sztumski	Koslinka			27	Stodoła, wł. Stanisław	20	p		Drew.
Sztum	sztumski	Koslinka			31	Budynek mieszkalny, wł. Ludorf	20	p		Mur/drew
Sztum	sztumski	Koslinka			35	Budynek gospodarczy, wł. Przybylska	20	p		Mur/drew
Sztum	sztumski	Koslinka			35	Budynek mieszkalny I, wł. Przybylska	18/19			mur
Sztum	sztumski	Koslinka			35	Budynek mieszkalny II, wł. Przybylska	19	k		mur
Sztum	sztumski	Koslinka			39	Budynek mieszkalny, wł. Mądry	19	k		mur
Sztum	sztumski	Koślinka			42	Budynek mieszkalny, wł. Ludorf	19/20			mur
Sztum	sztumski	Koślinka				Budynek mieszkalny, dawna szkoła,	18	k		Mur/glina

						wł. Wierzawicki				
Sztum	sztumski	Michorowo				Dawny dwór, wł. PGR	18/19			mur
Sztum	sztumski	Michorowo				Dawny magazyn zbozowy, wł. PGR	20		1912	mur
Sztum	sztumski	Michorowo				stajnia	20		Ok. 1920	mur
Sztum	sztumski	Michorowo				Obora, wł. PGR	20		Ok. 1920	mur
Sztum	sztumski	Nowa Wieś			24	Dom - sklep	19/20			mur
Sztum	sztumski	Nowa Wieś			26	Budynek mieszkalny, wł. J.Frankiewicz	19	k		mur
Sztum	sztumski	Nowa Wieś			26	Budynek gospodarczy, wł. J.Frankiewicz	20	p		mur
Sztum	sztumski	Nowa Wieś			28	Budynek mieszkalny, wł. Wodak	20	p		mur
Sztum	sztumski	Nowa Wieś			40	Budynek mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Nowa Wieś			47	poczta	20	p		mur
Sztum	sztumski	Nowa Wieś			52	Budynek mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Nowa Wieś			57	Dom mieszkalny, wł. A.Grydyng	19	k		szachulec
Sztum	sztumski	Nowa Wieś			59	Dom mieszkalny, wł. Spiner	19	k		szachulec
Sztum	sztumski	Nowa Wieś			59	Budynek gospodarczy	20	p		mur
Sztum	sztumski	Nowa Wieś				Szkoła, budynek I	20	p		mur
Sztum	sztumski	Nowa Wieś				Szkoła, budynek II	20		1926	
Sztum	sztumski	Nowa Wieś				Budynek gospodarczy, wł. Szkoła podstawowa	20	p		Mur/drew
Sztum	sztumski	Nowa Wieś				Budynek mieszkalny i poczta	20	p		mur
Sztum	sztumski	Nowa Wieś				Kapliczka naprzeciwko nr 59	19/20			mur
Sztum	sztumski	Parpary			6	Dom mieszkalny, wł. B.Maciag	20	p		mur
Sztum	sztumski	Parpary			7	Dom mieszkalny, wł. Puchalski	20	p		mur
Sztum	sztumski	Parpary			8	Dom mieszkalny, wł. Kłosowski	20	p		mur
Sztum	sztumski	Parpary			9	Dom mieszkalny, wł. Romaniuk	20		Ok. 1910	mur
Sztum	sztumski	Parpary			10	Dom mieszkalny wł. M.Kołba	20	p		mur
Sztum	sztumski	Parpary			11	Dom mieszkalny, wł. M.Kopko	20		Ok. 1910	mur
Sztum	sztumski	Parpary			13	Dom mieszkalny, wł. Kałuszczak	19	k		Mur/glina
Sztum	sztumski	Parpary			14	Dom mieszkalny	20		Ok. 1910	mur
Sztum	sztumski	Parpary			15	Dawna szkoła, obecnie	20	p		mur

						budynek mieszkalny				
Sztum	sztumski	Parpary			18	Dom mieszkalny, wł. L.Wybranek	19	2 poł		Mur/glina
Sztum	sztumski	Parpary			18	Budynek gospodarczy, wł. L.Wybranek	19	2 poł		Mur/glina
Sztum	sztumski	Parpary			19	Dom mieszkalny, wł. Helk	20	p		mur
Sztum	sztumski	Parpary			22	Dom mieszkalny, wł. L.Cebula	19	k		mur
Sztum	sztumski	Parpary			23	Dom mieszkalny, wł. Bytner	20	p		mur
Sztum	sztumski	Parpary			25	Budynek mieszkalny	20	p		Mur/drew
Sztum	sztumski	Parpary			32	Budynek mieszkalny, wł. Mantenfel	20	p		mur
Sztum	sztumski	Parpary			35	Dom mieszkalny, wł J.Radanowski	19/29			mur
Sztum	sztumski	Parpary			37	Dom mieszkalny, wł L.Wybranek	19	k		mur
Sztum	sztumski	Parpary			38	Dom mieszkalny, wł. T.Niepiela	19	k		mur
Sztum	sztumski	Parpary			40	Dom mieszkalny, wł. Kopko	19/20			mur
Sztum	sztumski	Parpary			41	Dom mieszkalny, wł. Opuszczony GRN	20		Ok. 1910	mur
Sztum	sztumski	Parpary			42	Dom mieszkalny, wł. K.Melka	19	k		mur
Sztum	sztumski	Parpary				Kościół p.w. M.B.N.P.	20		OK. 1930	mur
Sztum	sztumski	Piekło			5	Dom – bar, wł. E.Gosek	20	p		mur
Sztum	sztumski	Piekło			5	Budynek gospodarczy, wł. baru	20	p		mur
Sztum	sztumski	Piekło			6	Dom mieszkalny, wł. J.Herbert	19/20			mur
Sztum	sztumski	Piekło			7	Dom mieszkalny, wł. Gmina	2o		1912	mur
Sztum	sztumski	Piekło			8	Dom dawna straż graniczna, wł. Gmina	20		Ok. 1930	mur
Sztum	sztumski	Piekło			8	Dom mieszkalny, wł R.Wasilewski	20	p		mur
Sztum	sztumski	Piekło			12	Dom dawna straż graniczna, wł. Gmina	20		Ok. 1920	mur
Sztum	sztumski	Piekło			18	Dom mieszkalny obecnie szkoła	20		Ok. 1910	mur
Sztum	sztumski	Piekło			20	Dom mieszkalny, wł. Gmina	19/20			szachulec
Sztum	sztumski	Piekło			20	Budynek	19/20			szachulec

						gospodarczy, wł. Gmina				
Sztum	sztumski	Piekło			21	Dom mieszkalny, wł. Gmina	20	p		mur
Sztum	sztumski	Piekło			23	Dom mieszkalny, wł. Z.Klauz	20	p		mur
Sztum	sztumski	Piekło			30	Szkoła	20		1937	mur
Sztum	sztumski	Piekło			30	Budynki gospodarcze obok szkoły	20		1937	mur
Sztum	sztumski	Piekło				Dom nauczyciela obok szkoły	20		1927	mur
Sztum	sztumski	Piekło			35	Dom mieszkalny, wł. J.Szwed	20	p		mur
Sztum	sztumski	Piekło			39	Dom mieszkalny, wł. J.Banasik	20		1900/1910	mur
Sztum	sztumski	Piekło			43	Dom mieszkalno-gosp., wł. J.Kania	20	p		Mur/drew
Sztum	sztumski	Piekło			47	Dom mieszkalny	20		1910	mur
Sztum	sztumski	Piekło				Mur ofrodzenia obok nr 20, wł. Gmina	19/20			mur
Sztum	sztumski	Piekło				Kościół filialny p.w. Chrystusa Króla	20		1925/1926	Mur/szachulec
Sztum	sztumski	Piekło				Plebania obok kościoła	20		1925/1926	mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			10	Budynek mieszkalny, wł. J.Broda	19		1865	mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			10	Budynek gospodarczy I, wł. J.Broda	19		1898	mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			10	Budynek gospodarczy II, wł. J.Broda	19/20			mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			10	Stodoła, wł. J.Broda	20	p		Drew.
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			11	Budynek mieszkalny, wł. Wołowiec	19	Poł		mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			11	Budynek gospodarczy, wł. Wołowiec	20	p		Mur/ drew
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			17	Budynek mieszkalny dawny zajazd, wł. Kruszyński	19	k		mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			20	Budynek mieszkalny, wł. Kocmos	19/20			mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			20	Budynek gospodarczy, wł. Kocmos	20	p		mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			21	Budynek mieszkalny dawna szkoła, wł. Gliwa	20		Ok.1912	mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			23	Budynek mieszkalny, wł. Trzciński	19	k		mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			23	Budynek gospodarczy, wł. Trzciński	20	p		mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			24	Budynek mieszkalny,	20	p		mur

						wł. A.Wołowiec, T.Węsierski, Wróbel				
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			25	Dom, wł. J.Gawroński	19	k		drew
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			26	Budynek mieszkalny, wł. Wołowiec	20	p		mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd			26	Dawna kuźnia, wł. Wołowiec	20	p		mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd				Budynek gospodarczy, wył. Liniewicz	20	p		mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd				Budynek gospodarczy II, wł. Liniewicz	20	p		mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd				Kościół p.w. św. Anny	15/17			mur
Sztum	sztumski	Pietrzwałd				Kościół filialny	14/17			mur
Sztum	sztumski	Polaszki				Dawny dwór, wł. PGR	19/20			mur
Sztum	sztumski	Polaszki				Budynek gospodarczy podworski, wł PGR	20		1925	mur
Sztum	sztumski	Polaszki				Aleja parkowa	19			
Sztum	sztumski	Postolin			4	Budynek mieszkalny piekarnia	20	p		mur
Sztum	sztumski	Postolin			5	Budynek mieszkalny, wł. J.Sałek	19	2poł		Mur/szchulec
Sztum	sztumski	Postolin			8	Budynek mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Postolin			12	Budynek katechetyczny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Postolin			13	plebania	20	p		mur
Sztum	sztumski	Postolin			30	Budynek mieszkalny	20	p		mur
Sztum	sztumski	Postolin			58	Budynek mieszkalny, wł. B.Zaremba	19	k		Mur/szkieletowa
Sztum	sztumski	Postolin			58	Budynek gospodarczy, wł. B.Zaremba	20	p		Mur/drew
Sztum	sztumski	Postolin			59	Budynek mieszkalny, wł. J.Kaminska	20	p		mur
Sztum	sztumski	Postolin			60	Budynek mieszkalny, wł. R.Jackowicz	20	p		mur
Sztum	sztumski	Postolin			61	Budynek mieszkalny, wł. J.Prois	20	p		mur
Sztum	sztumski	Postolin			63	Budynek mieszkalny, wł. Pawelczyk	20		1921	mur
Sztum	sztumski	Postolin			64	Budynek mieszkalny, wł. Świątkowska	20		1928	mur
Sztum	sztumski	Postolin			66	Budynek mieszkalny, wł. Rujner	19		Ok. 1870	
Sztum	sztumski	Postolin			66	Budynek mieszkalny, wł. Wysocki	20	p		
Sztum	sztumski	Postolin			67	Dom mieszkalny, wł. Pawelczuk	19	k		
Sztum	sztumski	Postolin			80	Dom mieszkalny,	19	k		

						wł. Rosinski				
Sztum	sztumski	Postolin			80	Kuźnia, wł Rosiński	19		1897	
Sztum	sztumski	Postolin			82	Dom mieszkalne, wł. Gęsicki	19	k		Mur/drew
Sztum	sztumski	Postolin			103	Dawna piekarnia	20	p		
Sztum	sztumski	Postolin			104	Dom mieszkalny, wł. Smolińska	19	k		Mur/drew
Sztum	sztumski	Postolin			105	Dom mieszkalny, wł. Malxczewska	20		1930	
Sztum	sztumski	Postolin			106	Budynek mieszkalny	20	p		
Sztum	sztumski	Postolin			107	Budynek mieszkalny, wł. Kaszubowska	19	poł		
Sztum	sztumski	Postolin				Budynek mieszkalny wł. siostry	19/20			
Sztum	sztumski	Postolin				Budynek mieszkalny, wł. Elinger	19	k		
Sztum	sztumski	Postolin				Brama kościelna	19			Mur/zelazo
Sztum	sztumski	Postolin				Kościół parafialny p.w Matki Boskiej Szk.	13		Ok. 1236	
Sztum	sztumski	Postolin				Kościół p.w. Matki Boskiej Szkalpierznej	13	k		
Sztum	sztumski	Postolin				Szkoła budynek I	20	p		
Sztum	sztumski	Postolin				Szkoła budynek II	20	p		
Sztum	sztumski	Postolin				Budynek gospodarczy wł. PGR	20	p		
Sztum	sztumski	Postolin				Budynek gospodarczy II, wł. PGR	20	p		
Sztum	sztumski	Postolin				Kapliczka naprzeciw szkoły	20		1900	
Sztum	sztumski	Postolin				Kapliczka obok nr 67	20	p		
Sztum	sztumski	Postolin				Transformator obok nr 69	20	p		
Sztum	sztumski	Postolin				Transformator obok nr 33	19/20			
Sztum	sztumski	Unieście			8	Dom mieszkalny, wł. Nepla	19/20			
Sztum	sztumski	Unieście			9	Dom mieszkalny, wł. Lanc	19/20			
Sztum	sztumski	Unieście			16	Dom mieszkalny, wł. Pięta	20	p		
Sztum	sztumski	Unieście			16	Stodoła, wł. Pieta	20	p		
Sztum	sztumski	Unieście			16	Stajnia, wł. Pieta	20	p		
Sztum	sztumski	Unieście				szkoła	20		Ok. 1910	
Sztum	sztumski	Unieście				Budynek gospodarczy szkoły	20		Ok.1910	Mur/drew
Sztum	sztumski	Uśnice			2	Budynek mieszkalny, wł. Rendzio	20	p		mur
Sztum	sztumski	Uśnice			5	Budynek mieszkalny,	20	p		mur

						wł. Jędrzejewski				
Sztum	sztumski	Sztumska Wieś			23	Budynek mieszkalny, wł. Galpasz	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztumska Wieś			23	Budynek gospodarczy, wł. Galpasz	20	p		Mur/drew
Sztum	sztumski	Sztumska Wieś			24	Budynek mieszkalny, wł. Mróz	20	p		Mur/drew
Sztum	sztumski	Sztumska Wieś			27	Dom mieszkalny, wł. Knitter	19/20			mur
Sztum	sztumski	Sztumska Wieś			29	Dom mieszkalny, wł. Bator	19	Pol		drew
Sztum	sztumski	Sztumska Wieś			39	Dom mieszkalny, wł. Grzyb	19/20			mur
Sztum	sztumski	Sztumska Wieś			43	Budynek mieszkalny, wł. Sołtys	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztumska Wieś			46	Budynek mieszkalny, wł W.Petzke	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztumska Wieś				Szkoła podstawowa	20	p		mur
Sztum	sztumski	Sztumska Wieś				Kościół filialny p.w. Podwyższenia Krzyża Św.	19		1867/1868	mur
Sztum	sztumski	Sztumska Wieś				Dom dawna plebania, wł. Grzeszowski	19/20			mur
Sztum	sztumski	Węgry				Dawny pałac, wł. PGR	19		1818	mur
Sztum	sztumski	Węgry				cegielnia	20	p		mur
Sztum	sztumski	Węgry				Budynek mieszkalny, wł. PGR	20	p		mur
Sztum	sztumski	Węgry				Budynek gospodarczy, wł. PGR	19/20			Mur/drew
Sztum	sztumski	Węgry				Obora. wł. PGR	19/20			mur

Źródło: WUOZ w Gdańsku
17.05.2004 r.

5. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTURY W GMINIE SZTUM – OBIEKTY O DUŻEJ WARTOŚCI HISTORYCZNEJ I ARCHITEKTONICZNEJ

Na obszarze miasta i gminy Sztum występują liczne obszary i obiekty określające jej krajobraz kulturowy i tożsamość. Obiekty te wskazano na podstawie Studium Środowiska Kulturowego opracowanego dla potrzeb Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Sztum. Wykaz tych obiektów łącznie z obszarami i obiektami zabytkowymi objętymi ochroną prawną (wpisanymi do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) zawiera załączony „Wykaz obiektów znajdujących się w ewidencjii zabytków".

Zagrożeniem dla krajobrazu kulturowego miasta Sztumu, a szczególnie dla jego centrum, jest utrata jego walorów historycznych i kulturowych, poprzez wprowadzenie nowej zabudowy lub przekształcenia zabudowy istniejącej w sposób obcy kulturowo i przerastający obecną skalę zabudowy. Dotyczy to również podziałów parcelacyjnych.

Zagrożeniem dla centralnej, historycznej części miasta położonej na wąskim przesmyku pomiędzy jeziorami, jest przebieg drogi krajowej nr 55 Nowy Dwór – Malbork – Kwidzyn – Grudziądz, na której zwiększa się stale natężenie ruchu i przejazdy ciężkich pojazdów samochodowych.

Na terenie gminy Sztum największym zagrożeniem dla krajobrazu kulturowego jest utrata jego walorów poprzez degradację obiektów, które nie są obecnie użytkowane. Ponadto, zarówno na obszarze miasta jak i na obszarze gminy, poważnym zagrożeniem dla krajobrazu kulturowego jest brak odpowiednich środków na rewaloryzację i rewitalizację wartościowych obiektów zabytkowych. Obecni właściciele obiektów zabytkowych w większości, takich środków nie posiadają.

Na terenie miasta i gminy Sztum pożądane jest wykorzystanie walorów środowiska kulturowego dla promocji rozwoju turystyki oraz zagospodarowanie dla celów usług, a szczególnie turystyki i wypoczynku, obiektów zabytkowych zagrożonych degradacją.

Strefy ochrony archeologicznej

Do chwili obecnej na terenie gminy zlokalizowane zostały 283 stanowiska i obiekty archeologiczne. Należą do nich osady, cmentarzyska płaskie i kurhanowe, grodziska, szańce, punkty i ślady osadnicze oraz pojedyncze znaleziska luźne.

Część stanowisk znana była z odkryć przypadkowych już od 1820 r., część badań ratowniczych i wykopaliskowych, prowadzonych już od końca XIX wieku, część została rozpoznana w okresie powojennym w ramach różnorodnych akcji poszukiwawczych i badań ratowniczych. Większość obiektów zlokalizowano jednak dopiero w trakcie prowadzenia badań powierzchniowych metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski. Teren gminy Sztum został w całości rozpoznany powierzchniowo w latach 1979-89.

Wszystkie prowadzone dotychczas badania wskazują na intensywne osadnictwo pradziejowe oraz wczesno- i późnośredniowieczne. Szczególne nasilenie akcji osadniczej przez poszczególne grupy ludzkie miało miejsce we wczesnej epoce żelaza, okresie wpływów rzymskich oraz we wczesnym i późnym średniowieczu.

Szczególnie interesującym elementem krajobrazu archeologicznego na terenie gminy Sztum są, znajdujące się w lasach, liczne nasypy ziemne o zróżnicowanej wielkości, utożsamiane z kurhanami, tworzące miejscami duże zgrupowania, datowane na okres wczesnośredniowieczny, innym elementem tego krajobrazu nowożytne szańce grupujące się w rejonie leśnictwa Wygoda.

Szczególne znaczenie, ze względu na lokalizację, walory poznawcze oraz ze względu na stały proces inwestowania powodujący konieczność prowadzenia badań wykopaliskowych oraz nadzorów inwestycji liniowych (sieci cieplne, elektrotechniczne, telefoniczne itp.) posiadają dwa stanowiska zlokalizowane w centrum miasta, związane z historią samego ośrodka miejskiego – zamek krzyżacki, zlokalizowany na przesmyku pomiędzy dwoma jeziorami, na miejscu dawnego grodziska pruskiego, oraz Stare Miasto, o częściowo zatartej obecnie formie przestrzennej.

Przedmiotem ochrony na obszarze miasta i gminy Sztum są stanowiska i obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego (16 stanowisk) oraz wyznaczone strefy ochrony archeologicznej (114 stref).

Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego to:

1. Osada otwarta z okresu wczesno- i średniowiecznego w Białej Górze
   Decyzja nr 172/A z 22.11.1971 r. (strefa nr 113)
2. Szaniec obronny z ok. 1626 r. w Białej Górze (leśnictwo Wygoda)
   Decyzja nr 76/A z 7.01.1970 r. (strefa nr 111)
3. Szaniec obronny z ok. 1626 r. w Białej Górze (leśnictwo Wygoda)
   Decyzja nr 77/A z 8.01.1970 r. (strefa nr 109)
4. Szaniec obronny z ok. 1626 r. w Białej Górze (leśnictwo Wygoda)
   Decyzja nr 78/A z 8.01.1970 r. (strefa nr 105)
5. Osada z okresu wczesnośredniowiecznego w Gościszewie
   Decyzja nr 79/A z 8.01.1970 (strefa nr 3)
6. Cmentarzysko kurhanowe z okresu wczesnośredniowiecznego w Koniecwałdzie (obręb Uśnice), decyzja nr 80/A z 8.01.1970 r. (strefa nr 58)
7. Cmentarzysko kurhanowe z okresu wczesnośredniowiecznego w Koniecwałdzie (obręb Uśnice), decyzja nr 229/A z 8.01.1970 r. (strefa nr 55)

8. Cmentarzysko kurhanowe z okresu wczesnośredniowiecznego w Koniecwałdzie (obręb Uśnice), decyzja nr 230/A z 8.01.1970 r. (strefa nr 56)
9. Grodzisko w Nowej Wsi z okresu wczesnośredniowiecznego Decyzja nr 53/A z 1.12.1972 r. (strefa nr 88)
10. Grodzisko w Sztumie z okresu wczesnośredniowiecznego Decyzja nr 101/A z 25.11.1970 r. (strefa nr 99)
11. Stare Miasto w Sztumie z okresu średniowiecznego – okres nowożytny Decyzja nr 82/N z 16.07.1959 r. (strefa nr 100)
12. Osada w Uśnicach z okresu późnośredniowiecznego Decyzja nr 61/A z 7.01.1970 r. (strefa nr 41)
13. Grodzisko wyżynne w Węgrach z okresu wczesnośredniowiecznego Decyzja nr 62/A z 7.01.1970 r. (strefa nr 1)
14. Cmentarzysko w Węgrach z wczesnej epoki żelaza Decyzja nr 69/A z 7.01.1970 r. (strefa nr 21)
15. Osada otwarta w Węgrach z okresu wpływów rzymskich Decyzja nr 70/A z 7.01.1970 r. (strefa nr 18)
16. Osada przygrodowa w Węgrach z okresu wczesnośredniowiecznego Decyzja nr 71/A z 7.01.1970 r. (strefa nr 1)

Podstawowym zagrożeniem dla obiektów ochrony archeologicznej są prace ziemne, w trakcie których może dojść do naruszenia i zniszczenia warstw i obiektów zalegających pod ziemią. Zagrożeniem jest także ingerencja w krajobraz i otoczenie zabytków archeologicznych,jakimi są stanowiska posiadające własną formę krajobrazową (grodziska, kurhany, szańce itp.)
Pożądane jest wykorzystanie walorów archeologicznych środowiska kulturowego dla celów turystycznych poprzez odpowiednie prowadzenie szlaków pieszych i rowerowych.

6. KRAJOBRAZ KULTUROWY

Obszary i okazy objęte szczególnymi formami ochrony przyrody
Na obszarze miasta i gminy Sztum występują następujące obszary i okazy objęte szczególnymi formami ochrony przyrody:

a) rezerwaty przyrody:
Rezerwat „Biała Góra" w Białej Górze – obejmuje powierzchnię 3,81 ha. Położony jest na stoku wzgórza, przy granicy gminy Sztum z gminą Ryjewo i przy drodze leśnej prowadzącej z Białej Góry do połączenia z drogą wojewódzką nr 606. Rezerwat ten został utworzony Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 5.10.1968 r. Jest to rezerwat florystyczny, chroniący stanowiska rzadkich roslin zielnych (roślinność stepową). Zagrożeniem dla tego rezerwatu jest ekspansja drzewostanu liściastego, otaczającego teren.
Rezerwat „Parów Węgry" we wsi Węgry, obręb Gościszewo – obejmuje powierzchnię 22,15 ha. Rezerwat ten obejmuje głęboki, zalesiony jar, położony w rejonie krawędzi wysoczyzny morenowej. Rezerwat „Parów Węgru" utworzony został Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Leśnego z dn. 5.10.1968 r. Jest to rezerwat leśny utworzony dla ochrony naturalnego starodrzewu (buki, jawory, jesiony, dęby, niekiedy 300 – 400 letnie). W sąsiedztwie i także w obrębie tego jaru znajdują się stanowiska archeologiczne, a dnem jaru przebiega turystyczny szlak pieszy.
Rezerwat „Las Łęgowy nad Nogatem" – obejmuje powierzchnię 32,31 ha. Położony jest w widłach Wisły i Nogatu na terenach żuławskich, przy drodze powiatowej nr 09476 Piekło - Miłoradz. Na terenie gminy Sztum, w obrębie wiejskim Piekło, znajduje się tylko fragment tego rezerwatu (11,0 ha). Przeważająca część obszaru rezerwatu położona jest w gminie Miłoradz. Rezerwat „Las Łęgowy nad Nogatem" utworzony został Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Leśnego z dn. 5.10.1968 r. w celu ochrony pozostałości dawnych lasów żuławskich (drzewostan jesionowy i wiązowy z okazami 150-letnimi).

Na obszarze gminy Sztum wnioskowane było utworzenie rezerwatu ornitologicznego w rejonie jeziora Parleta.

b) pomniki przyrody:
Na obszarze miasta i gminy Sztum znajdują się następujące okazy uznane za pomniki przyrody i objęte indywidualną ochroną prawną:

1. Głaz w Sztumskiej Wsi przy drodze – nr rejestru 135/62
2. Lipa drobnolistna w Gościszewie, na terenie gruntów rolnych, przy drodze do Gościszewa – nr rejestru 21/95
3. Lipa drobnolistna w lasach, leśnictwo Polanka,– nr rejestru 20/95
4. Lipa drobnolistna w lasach, leśnictwo Polanka, przy drodze obsadzonej lipami, niedaleko leśniczówki – nr rejestru 119/95
5. Jesion wyniosły w lasach, leśnictwo Polanka – nr rejestru 18/95
6. Dąb szypułkowy w lasach, leśnictwo Benowo – nr rejestru 99/96
7. Dąb szypułkowy w lasach, leśnictwo Benowo – nr rejestru 98/96
8. Dąb szypułkowy w lasach, na pograniczu leśnictwa Polanka i leśnictwa Wilki – nr rejestru 169/96
9. Lipa drobnolistna w lasach, leśnictwo Polanka – nr rejestru 168/96
10. Lipa drobnolistna w lasach, leśnictwo Polanka – nr rejestru 120/96
11. Jesion wyniosły w lasach, leśnictwo Polanka – nr rejestru 121/96
12. Lipa drobnolistna we wsi Gościszewo, działka nr (właściciel Z. Konefał) nr rejestru 262/96
13. Jesion wyniosły w mieście Sztum (Zajezierze), na terenie zabytkowego parku przy dworku Żeromskiego – nr rejestru 24/95
14. Dąb szypułkowy w mieście Sztum, na zieleńcu koło jeziora Sztumskiego, na wysokości ul. Baczyńskiego – nr rejestru 22/95
15. Topola w mieście Sztum, na zieleńcu koło jeziora Sztumskiego, przy ul. Władysława IV – nr rejestru 23/95

c) obszary chronionego krajobrazu:
Obszar Chronionego Krajobrazu Rzeki Nogat utworzony Zarządzeniem dla zachowania biotopu międzywala i ujścia Nogatu oraz zabytków etnograficznych dawnego osadnictwa na Żuławach. Powierzchnia całkowita tego obszaru w Województwie Pomorskim wynosi 11 572 ha. W obrębie gminy Sztum znajduje się południowy fragment tego obszaru obejmujący pas terenu o szerokości do 2,0 km w otoczeniu rzeki Nogat i fragment lasów leśnictwa Wilki.
Obszar Chronionego Krajobrazu Białej Góry utworzony Zarządzeniem dla ochrony walorów krajobrazowych. Powierzchnia całkowita tego obszaru wynosi ok. 3 970 ha. Prawie 70% tej powierzchni położone jest w obszarze gminy Sztum (obręby wiejskie Piekło i Biała Góra) a pozostała część – w gminie Ryjewo.
Ryjewski Obszar Chronionego Krajobrazu utworzony Zarządzeniem
dla ochrony biotopu lasów strefy krawędziowej wysoczyzny Pojezierza Iławskiego oraz walorów krajobrazowych terenu. Na obszarze gminy Sztum znajduje się północny fragment Ryjewskiego obszaru Chronionego Krajobrazu.

d) zieleń zabytkowa
Na obszarze miasta i gminy występują parki w zespołach dworsko – parkowych, oraz zieleń wysoka na terenach cmentarzy, wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego. Są to:

1. Park przydworski w Czerninie – decyzja nr 18/77 z dn. 29.12.1977 r.
2. Ogród o charakterze parkowym w Szpitalnej Wsi, obręb Barlewice – decyzja nr 16/78 z dn. 04.01.1978 r.
3. Park dworski w Cygusach – decyzja nr 26/78 z dn. 25.02.1978 r.
4. Park otaczający dworek w Goraju, obręb Koniecwałd) – decyzja nr 76/84 z dn. 6.06.1984 r.
5. Park przy dworku Żeromskiego, Sztum Zajezierze ul. Ogrodowa 8 – decyzja nr 139/90 z dn. 29.01.1990 r.

6. Park w zespole dworsko – parkowym, Ramzy Małe, obręb Postolin – decyzja nr 392/94 z dn. 09.09.1994 r.
7. Nasadzenia zieleni przy dworze w Sztumskiej Wsi – decyzja nr 393/94 z dn. 09.09.1994 r.
8. Wysoka zieleń cmentarna w zespole sakralnym – decyzja nr 470/95 z dn. 22.09.1995 r.
9. Park w zespole dworsko – parkowym w Koniecwałdzie – decyzja nr 494/96 z dn. 14.03.1996 r.
10. Cmentarz z ogrodzeniem, kaplicą i układem zieleni w Sztumie ul. Kochanowskiego – decyzja nr 269/93 z dn. 20.05.1993 r.

Ponadto na terenie gminy Sztum występują historyczne zespoły zieleni wyróżniające się krajobrazowo nie objęte ochroną prawną. Są to parki, grupy starodrzewu i zieleń cmentarna w zespołach dworsko - parkowych i folwarcznych w Węgrach (obręb Gościszewo), Polaszkach, Michorowie, Barlewiczkach i Górkach (obręb Barlewice), Postolinie, Kępinie i Pietrzwałdzie.

e) użytki ekologiczne
Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, mających znaczenie dla zachowania unikatowych zasobów genów i typów środowiska, jak naturalne zbiorniki wodne śródpolne i śródleśne, oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności starorzeczy, wychodnie skalne skarp itp.
Na terenie gminy Sztum występują naturalne zbiorniki wodne, tereny bagien i oczka wodne, które proponowane były do objęcia ochroną jako użytki ekologiczne, lecz dotychczas nie uzyskały ochrony prawnej wyrażonej odpowiednimi uchwałami rady gminy lub zarządzeniami wojewody.

V. DIAGNOZA – DZIEDZICTWO I KRAJOBRAZ KULTUROWY JAKO ELEMENT POLITYKI ROZWOJU

1. KONTEKST SPOŁECZNO-EKONOMICZNY

Gmina Sztum położona jest we wschodniej części województwa pomorskiego w powiecie sztumskim. Powierzchnia gminy wynosi 180,84 km2. W tym 61% stanowią użytki rolne, a 25% użytki leśne.
Gmina stanowi 24,74% powierzchni powiatu.

Siedzibą władz gminy i ośrodkiem administracyjno - usługowym jest miasto Sztum rozciągające się pomiędzy dwoma jeziorami Barlewickim i Sztumskim. Cała gmina podzielona jest na 18 sołectw.
Sztum zlokalizowany jest blisko innych większych miast - Malbork znajduje się w odległości 12 km, Kwidzyn – 25 km, Elbląg - 49 km, Gdańsk - 65 km, Olsztyn - 120 km, Toruń - 140 km.

POWIĄZANIA Z INNYMI OŚRODKAMI.
Władze gminne przywiązują dużą wagę do współpracy z partnerami zagranicznymi.
Kontakty z miastami bliźniaczymi w sferze kulturalnej, turystycznej, gospodarczej czy sportowej owocują wymianą doświadczeń i wzajemnymi wizytami przedstawicieli różnych środowisk.

Turystyka.
Do niewątpliwych atutów gminy Sztum zalicza się korzystne położenie turystyczne, wysokie walory krajobrazowe oraz oddalenie od dużych ośrodków miejskich. Ich następstwem są możliwości związane z rozwojem turystyki wiejskiej, które wynikają bezpośrednio z zapotrzebowaniem na oferty wakacyjne w spokojnym wiejskim otoczeniu, z możliwością korzystania z walorów naturalnych i kulturowych oraz w uczestniczeniu w życiu wsi.

Usytuowanie gminy Sztum na mapie przyrodniczej na pograniczu Żuław Wiślanych sprzyja naturalnym relacjom z przyrodą. W tym nietypowym krajobrazie występuje szereg przyrodniczych atrakcji. Bardzo atrakcyjnym terenem pod względem krajobrazowym jest delta Wisły i Nogatu oraz rozlewiska wokół, otoczone zadrzewieniem w terenie zabagnionym. Jest to malownicze miejsce pełne naturalnej zieleni, ekosystem w

krajobrazie rolniczym odpowiadający wymaganiom rezerwatu krajobrazowego. Dużą atrakcją jest jezioro Białe, położone w lesie w Sztumskim polu. Natomiast jeziora w mieście Sztum stanowią wyborne miejsce dla wędkarzy,
Funkcjonujące na dzień dzisiejszy gospodarstwa agroturystyczne nie stanowią jednak wystarczającego zaplecza dla rozwoju turystyki. Na terenie gminy w miejscowości Sztumskie Pole państwo Gossa prowadzą gospodarstwo agroturystyczne wraz ze stadniną koni. Aktualnie na obszarze gminy nie istnieje wystarczająca infrastruktura turystyczna – bary, restauracje, hotele czy kompleksy sportowe.

Szlaki piesze i ścieżki rowerowe.
Przez obszar naszej gminy przebiega międzynarodowa trasa rowerowa Euro Route R-1 prowadząca z Calais we Francji do Saint Petersburga w Rosji.
Ponadto przez teren gminy biegną ścieżki piesze, niemniej jednak w celu podniesienia atrakcyjności turystycznej terenu planuje się budowę nowych ścieżek: pieszej edukacyjnej i rowerowej, które będą biegły przez najciekawsze miejscowości gminy.

Zagrożenia środowiska
Zanieczyszczenia wód powierzchniowych
Stan czystości rzek i cieków na obszarze miasta i gminy Sztum według badań przeprowadzonych w 1999 r. przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska przedstawia się następująco:

Rzeka Wisła
Na odcinku Wisły od Opalenia do Kiezmarku utrzymywał się niezadowalający stan sanitarny (zawartość bakterii coli typu fekalnego na poziomie III klasy czystości), natomiast wskaźniki fizyko-chemiczne utrzymywały się generalnie w klasie II. Okresowo występowały wyniki charakterystyczne dla klasy III (związki fosforu, rtęci, manganu).

Rzeka Nogat
Wody Nogatu badane były w punktach kontrolnych w Białej Górze, przy wlocie na teren miasta Malborka i poniżej Malborka. Stan sanitarny całego badanego odcinka był pozaklasowy. Występowały wysokie zanieczyszczenia fizykochemiczne (szczególnie azotyny).

Kanał Juranda
Ciek badany był w odcinku ujściowym w Malborku, poniżej obszaru gminy Sztum. Wody kanału charakteryzowały się złym stanem sanitarnym, wysoką zawartością biogenów, substancji organicznych i chlorofilu „a". O pozaklasowej jakości fizykochemicznej decydowała zawartość substancji organicznych, azotu azotynowego i związków fosforu.

Postolińska Struga
Badania przeprowadzono w przekroju ujściowym. Stan sanitarny odpowiadał III klasie czystości (substancje biogenne, rtęć oraz chlorofil „a". Pod względem fizykochemicznym stan pozaklasowy (fosforany i fosfor ogólny).

Kanał Kaniewski
Stan wód kanału Kaniewskiego badany był w dwóch punktach : poniżej oczyszczalni w Sztumie i w Koniecwałdzie. Stan sanitarny Kanału Kaniewskiego był pozaklasowy szczególnie ze względu na zawartość bakterii coli typu fekalnego. Pod względem fizykochemicznym jakość wód Kanału Kaniewskiego była także pozaklasowa. (wysoka zawartość substancji organicznych i nieorganicznych, azotu azotynowego i ogólnego).

Stan czystości jezior na obszarze miasta i gminy Sztum kontrolowany był w ramach monitoringu prowadzonego w latach 1990 - 1999 przez Państwową Inspekcję Ochrony Środowiska. Badane były jeziora, które są lub były odbiornikami ścieków. Wyniki tych badań były następujące :
Jezioro Sztumskie – wody pozaklasowe w 1994 r.
Jezioro Barlewickie – wody pozaklasowe w latach 1990/91 i 1995,
Jezioro Kaniewskie – wody pozaklasowe w 1994 r.

Jezioro Parlety – wody pozaklasowe w 1993 r.

Cieki i jeziora na obszarze gminy Sztum są wodami powierzchniowymi o szczególnej wrażliwości na zanieczyszczenia (niewielkie przepływy).
Zanieczyszczenia wód powierzchniowych na obszarze miasta i gminy Sztum mają swoje źródła zarówno poza obszarem gminy jak i na jej obszarze.
Zanieczyszczenia rzeki Wisły i Nogatu pochodzą głównie z poza obszaru gminy Sztum. Natomiast na terenie gminy Sztum znajdują się następujące punktowe źródła zanieczyszczeń wód powierzchniowych :

- do rzeki Nogat, poprzez oczyszczalnię mechaniczno-biologiczną odprowadzane są ścieki z zakładu „SNP Uśnice Sp. z o.o." (136 875 m^3/r),
- do Kanału Kaniewskiego przepływającego przez jezioro Parlety, przez rów melioracyjny, odprowadzane są oczyszczone ścieki z mechaniczno-biologicznej oczyszczalni miejskiej w Sztumie (683 000 m^3/r),
- do jeziora Barlewickiego, przez rowy melioracyjne odprowadzane są :
  - ścieki z mechaniczno-biologicznej oczyszczalni komunalnej w Górkach (8 100 m^3/r),
  - ścieki z oczyszczalni mechaniczno-biologicznej Stacji Hodowli i Unasienniania Zwierząt w Czerninie (4 745 m^3/r),
- do Kanału Juranda, przez rowy melioracyjne, odprowadzane są ścieki z oczyszczalni biologicznej browaru w Gościszewie (55 115 m^3/r),
- do rzeki Postolińska Struga, przez rowy melioracyjne, odprowadzane są ścieki z mechaniczno-biologicznej oczyszczalni fermy w Czerninie (109 500 m^3/r).

Ponadto na obszarze miasta i gminy Sztum istnieje wiele niekontrolowanych punktów zrzutu nieoczyszczonych ścieków sanitarnych i zanieczyszczonych wód opadowych. Występują też spływy obszarowe zanieczyszczonych wód opadowych z terenów wykorzystywanych rolniczo.

EMISJA ZANIECZYSZCZEŃ DO ATMOSFERY
Na obszarze miasta i gminy Sztum brak jest reprezentatywnych punktów pomiarowych zanieczyszczeń gazowych i opadu pyłu. Natomiast z danych statystycznych dla powiatu malborskiego wynika, że na tle województwa pomorskiego, emisja zanieczyszczeń do atmosfery jest na tym obszarze niewielka.

W mieście i gminie Sztum nie występują znaczące punktowe źródła zanieczyszczeń technologicznych. Istniejące źródła zanieczyszczeń atmosfery są jednak uciążliwe dla najbliższego otoczenia.
W mieście, w rejonie zakładu karnego zlokalizowana jest kotłownia miejska opalana węglem, o mocy 22,5 MW. Obiekty usługowe na terenie gminy, osiedla mieszkaniowe i fermy obsługiwane są przez kotłownie lokalne opalane głownie węglem. Wyjątkami są ; kotłownia opalane gazem w fermie Czernin i kotłownia opalana słomą w osiedlu Czernin.
Miejscowości na terenie gminy nie są zaopatrywane w gaz ziemny. Gaz z sieci dostępny jest obecnie tylko na terenie miasta i w miejscowości Czernin.
Na terenie miasta i gminy Sztum obserwuje się działania właścicieli i inwestorów dotyczące budowy zbiorników na gaz płynny i zmiany medium grzewczego, oraz budowy sieci i przyłączy c.o.

UCIĄŻLIWOŚCI KOMUNIKACYJNE
Na obszarze miasta i gminy Sztum brak jest pomiarów hałasu i zanieczyszczeń komunikacyjnych. Natomiast na drodze krajowej nr 55 prowadzone są systematyczne badania ruchu, które świadczyć mogą o poziomie uciążliwości komunikacyjnej tej drogi. Badania ruchu prowadzone są także na drogach wojewódzkich.

Wielkość ruchu występującego na drodze krajowej nr 55 pozwala stwierdzić, że trasa ta stanowi znaczną uciążliwość dla otaczającej zabudowy mieszkaniowo – usługowej i innych obiektów chronionych. Natomiast wielkość ruchu na drogach wojewódzkich jest niewielka, co świadczyć może o odpowiednio niższej uciążliwości tych tras dla otoczenia.

Przebiegające przez obszar miasta i gminy trasy kolejowe nie stwarzają uciążliwości dla obiektów chronionych i nie kolidują z ochroną środowiska, tym bardziej że obecnie zmniejsza się radykalnie ruch na tych trasach.

Fragment obszaru gminy Sztum w rejonie wsi Gościszewo znajduje się w zasięgu uciążliwości hałasu lotniska wojskowego w Malborku. Izofona równoważnego poziomu hałasu 60 db/A stanowi normę graniczną dla terenów zabudowy mieszkaniowej.

UCIĄŻLIWOŚCI ZWIĄZANE Z PRODUKCJĄ, KOMUNIKACYJNE I INFRASTRUKTURALNE SZKODLIWE DLA ŚRODOWISKA

Jeszcze na początku lat dziewięćdziesiątych znaczący wpływ na środowisko w gminie Sztum miały bazy związane z hodowlą. Wielkość produkcji hodowlanej kształtowana była głównie w Państwowych Gospodarstwach Rolnych i zakładach państwowych. Uzupełnieniem były gospodarstwa prywatne. Największy potencjał hodowlany koncentrował się w Zakładzie Tuczu Przemysłowego w Czerninie (25 000 sztuk). Główne zagrożenie wiązało się tu z zanieczyszczeniem wód powierzchniowych.

Obecnie potencjał hodowlany gminy uległ radykalnemu zmniejszeniu, a fermy, zakłady rolne i byłe Państwowe Gospodarstwa Rolne podlegają przekształceniom strukturalnym i własnościowym.
Istniejące na obszarze miasta i gminy Sztum zakłady przemysłowe nie wywierają zasadniczego wpływu na środowisko gminy. Udział terenów przemysłowych niewielki (powierzchnia terenów przemysłowych wynosi 12 ha).

Obiektami szkodliwymi dla środowiska, zaliczanymi do kategorii szczególnie szkodliwych dla środowiska lub mogących pogorszyć stan środowiska (wg Ustawy..) na obszarze miasta i gminy Sztum są obiekty komunikacyjne i infrastrukturalne.

Obiekty zaliczone do kategorii inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska to istniejące : linia energetyczna 400 kV i gazociąg wysokoprężny DN 400 oraz projektowana Centralna Magistrala Kolejowa.

Obiektami zaliczonymi do kategorii inwestycji mogących pogorszyć stan środowiska są :

- kotłownia miejska w Sztumie,
- komunalne i zakładowe oczyszczalnie ścieków,
- składowisko odpadów komunalnych,
- linie kolejowe,
- projektowany główny punkt zasilania GPZ 110/15 kV,
- droga krajowa i drogi wojewódzkie,
- stacje paliw.

Obecnie, inwestycje zaliczone do kategorii szkodliwych dla środowiska lub mogących pogorszyć stan środowiska wymagają na etapie uzgodnień projektu budowlanego, wykonania ocen wpływu na środowisko.

Na obszarze gminy Sztum, na obszarze obrębu wiejskiego Nowa Wieś zlokalizowane jest gminne składowisko odpadów, które ma wyznaczoną strefę ochronną o zasięgu 300 m.
Na obszarze gminy Sztum, nad Nogatem, we wsi Uśnice znajduje się zakład utylizacyjny „SNP Uśnice Sp. z o.o.". Zakład ten ma charakter ponadlokalny.

DEMOGRAFIA

Liczba mieszkańców gminy Sztum nie zmienia się znacząco. Liczba mieszkańców gminy Sztum wyniosła pod koniec I półrocza 2008 roku - 17.886 osób. Od 2001 roku do czerwca 2008 roku liczba mieszkańców gminy zmniejszyła się zaledwie o 0,2% (31 osób).
Większość mieszkańców gminy zamieszkuje na terenie miasta. W I półroczu 2008 roku było to 55,1% osób (9.852 osób). Z kolei na terenie wiejskim gminy zamieszkuje – 44,9% osób (8.034 osób).
W strukturze mieszkańców gminy Sztum nieznacznie dominuje płeć żeńska – 51,4% (9.201 mieszkanek do 8.685 mieszkańców). W strukturze demograficznej, osoby w wieku poprodukcyjnym stanowią 11% ogółu mieszkańców. Oznacza to, że blisko co dziewiąty mieszkaniec gminy jest w wieku emerytalnym.
Gęstość zaludnienia w 2007 roku na terenie gminy wyniosła 98,8 osób/km2. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców to 4,1. Do końca września 2008 roku liczba urodzeń wyniosła 164, zaś liczba zgonów – 105. Widać, że liczba urodzeń przewyższa liczbę zgonów (o 59 osób). Możemy więc mówić o dodatnim przyroście naturalnym na terenie gminy.

ZATRUDNIENIE I BEZROBOCIE

Bezrobocie należy do jednych z głównych problemów społecznych występujących na obszarze gminy Sztum. Świadczy o tym hierarchia udzielanej klientom MGOPS pomocy. Bezrobocie stanowi bowiem drugą co do

częstotliwości przesłankę udzielanego wsparcia ośrodka pomocy społecznej (aktualnie 23,1% ogółu podopiecznych ośrodka pomocy). Pierwszą jest ubóstwo, które jest silnie ze zjawiskiem bezrobocia skorelowane (brak pracy bezpośrednio wpływa bowiem na sytuację materialno-ekonomiczną człowieka).
Warto jednakże odnotować, iż liczba rodzin korzystających ze wsparcia MGOPS z powodu bezrobocia systematycznie maleje (681 rodzin w 2006 roku do 260 w I półroczu 2008 roku). Świadczy to o skuteczności aktywizacji osób bezrobotnych przez lokalne instytucje rynku pracy oraz działalności ośrodka pomocy społecznej. Poniższy wykres przedstawia udział rodzin korzystających ze wsparcia MGOPS z powodu bezrobocia.

2. DZIEDZICTWO KULTUROWE JAKO ELEMENT PRZEMYSŁU KULTURY

W obszarze dziedzictwa kulturowego możliwe jest prowadzenie działalności gospodarczej związanej z produkcją szczególnych dóbr kultury i ich dystrybucją oraz usługami kulturalnymi. Jeśli nawet pewne usługi nie stanowią działalności dochodowej, to generują przychody w innych branżach dopełniających te usługi.
Jednocześnie, ten związek przyczynowy wymaga działań komplementarnych:

- tworzenie bądź utrzymanie ładu przestrzennego w poszczególnych w mieście i gminie, obejmującego zachowanie właściwych relacji pomiędzy terenami zabudowanymi i terenami otwartymi, zaplanowany, zharmonizowany z krajobrazem kształt architektoniczno – urbanistyczny pojedynczych budynków i ich zespołów, dbałość o czystość i porządek,
- rozwój infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich, w szczególności infrastruktury związanej z ochroną środowiska,
- wprowadzanie na szeroka skalę rolnictwa ekologicznego i rozwój agroturystyki, wspieranie przetwórstwa rolno – spożywczego opartego o produkty ekologiczne i sieci dystrybucji tych produktów.

Gmina Sztum położona jest w regionie niezwykle urozmaiconym pod względem krajobrazowym i przyrodniczym, sprzyjającym wypoczynkowi i turystyce. Należy położyć duży nacisk na rozwój form sportu i rekreacji ruchowej mieszkańców, w ramach dostępnej i planowanej infrastruktury służącej do tego celu. Obecnie na terenie gminy funkcjonuje niewiele obiektów sportowo – rekreacyjnych oraz ogólnodostępnych obiektów zieleni urządzonych – parków, zieleńców, zieleni osiedlowej, itp. Należy dążyć do zwiększania potencjału infrastruktury sportowo – rekreacyjnej.
Na terenie gminy istnieją bardzo dobre warunki do aktywnej rekreacji, przebiegają tutaj liczne szlaki piesze, wodne i rowerowe. Ruch turystyczny, szczególnie nasilony w sezonie letnim, wpływa jednak negatywnie na środowisko przyrodnicze. Nadmierny gwar i hałas komunikacyjny jest przyczyną zakłócania spokoju np. ptaków będących w fazie lęgowej, natężenie ruchu samochodowego jest przyczyną zanieczyszczenia atmosfery i gleby w pobliżu dróg dojazdowych do obiekty. Nieprzestrzeganie zasad czystości i porządku przez turystów powoduje zaśmiecanie terenów rekreacyjnych.

Planowane do uzyskania, docelowe cechy zrównoważenia sektora kultury, rekreacji i turystyki obejmują:
1. Rewitalizację „Centrum Sztumu", wraz z modernizacją bulwaru nad Jeziorem Sztumskim.

2. Wzmocnienie infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej na terenie gminy.

3. Wspieranie rozbudowy szlaków pieszych, wodnych, konnych i rowerowych.

4. Kontynuacja i wdrażanie programów wspierających ochronę dziedzictwa kulturowego, rozwój rekreacji i sportu mieszkańców.

5. Wspieranie towarzystw i fundacji zajmujących się ochroną dziedzictwa kulturowego, kulturą, turystyką i rekreacją.

6. Rozszerzanie edukacji o elementy wiedzy historycznej, kulturalnej i ekologicznej.

7. Ochrona dziedzictwa kulturowo – historycznego (program ochrony zabytków), działania praktyczne.

Tabela A. Analiza SWOT
ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Sztum

Silne strony	Słabe strony
• Znacząca poprawa stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego Ogólnie dobrze utrzymane są zabytkowe zespoły sakralne i obiekty użyteczności publicznej. Współpraca kościoła rzymskokatolickiego w ochronie zabytków i działalność na rzecz opieki nad zabytkami ze strony parafii. Niewielka liczba obiektów zabytkowych o nieustalonym stanie własności. Stosunkowo dobre rozpoznanie zasobów zabytkowych. Zainicjowane i kontynuowane badania archeologiczne na gminnej działce w Białej Górze. • Kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy Sztum Uchwalenie w 2006 r. Lokalnego Planu Rewitalizacji Znaczące obszary gminy objęte m.p.z.p. • Koordynacja i współpraca w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w gminie Sztum Dziedzictwo kulturowe włączone w politykę rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Sztum Uchwała w sprawie udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie przy zabytkach Pozytywna rola kościoła w ochronie zabytków oraz duże zrozumienie dla opieki nad zabytkami ze strony parafii. Zaistniały pierwsze pozytywne doświadczenia działania inwestorów prywatnych na rzecz odnowy zabytków /Dworek Żeromskiego na Zajezierzu/. • Duże doświadczenie w pozyskiwaniu środków z UE	• Brak środków finansowych na konserwację i waloryzację obiektów zabytkowych • Przekształcenie zespołu zabudowy historycznej części miasta (rynek) poprzez wprowadzanie nowej zabudowy niezgodnej z historycznymi uwarunkowaniami • Brak systemów zabezpieczeń obiektów zabytkowych (ochrony p.poż., antywłamaniowej)
Szanse	**Zagrożenia**
• wzrost zainteresowania właścicieli obiektów zabytkowych ochroną i pracami konserwatorskimi • rosnąca rola samorządu regionalnego poprzez włączenie ochrony zabytków w strefę rozwoju regionalnego • funkcjonowanie na terenie gminy organizacji pozarządowych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego (Towarzystwo	• Brak środków na skuteczna ochronę i zabezpieczenie zabytków • Pogarszający się stan techniczny zabytków spowodowany niewłaściwym użytkowaniem, celowym niszczeniem

Miłośników Ziemi Sztumskiej, Bractwo Rycerzy ziemi Sztumskiej) • możliwość finansowania prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych ze środków finansowych: państwowych, samorządowych, prywatnych, UE i in. • Wskazanie Szlaku Zamków Gotyckich wskazanego w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego jako potencjału rozwojowego	

VI. CELE, PRIORYTETY I KIERUNKI DZIAŁAŃ PROGRAMU W LATACH 2009-2012

Program Opieki Nad Zabytkami gminy Sztum ma służyć ochronie, sukcesywnej rewaloryzacji i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego do różnych dziedzin życia społecznego.
Realizacja celów określonych w Programie Opieki Nad Zabytkami w gminie Sztum wymagać będzie zmian świadomości, szczególnie w dziedzinie odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego oraz właścicieli zabytkowych obiektów za ich stan oraz różnych podmiotów, instytucji i sfer fukcjonalnych odpowiadających za ład i zagospodarowanie przestrzenne oraz ochronę środowiska naturalnego i kulturowego, a także wyznaczających kierunki rozwoju gminy Sztum.

Wynikiem powinno być przejście od zaniechania lub co najwyżej pasywnej i biernej ochrony i cząstkowych działań konserwatorskich do stosowania zintegrowanego zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego.
Ramy programowe Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami gminy Sztum wyznaczają tezy problemowe, wskazujące na:

- konsekwentne, kompetentne i planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu gminy Sztum poprzez wykonywanie programu o charakterze gminnym,
- umożliwienie finansowania i racjonalnego wykorzystania środków finansowych na utrzymanie krajobrazu kulturowego oraz ratowanie obiektów o szczególnych wartościach historycznych,
- wspieranie i kreowanie różnorodnych form i metod umożliwiających ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami – stymulowanie zasad partnerstwa oraz odpowiedzialności właścicieli obiektów o podstawowym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Sztum,
- podnoszenie walorów zabytkowych i wykorzystanie ich w promocji kultury i dla rozwoju turystyki w gminie a zwłaszcza jako czynnika wpływającego na rozwój gospodarczy gminy,

- umożliwienie kreowania i realizowania lokalnych projektów związanych z kompleksowymi pracami konserwatorskimi i restauratorskimi oraz chroniącymi krajobraz kulturowy dla osiągnięcia zauważalnych i wymiernych efektów jakościowej zmiany,
- kreowanie modelu odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa kulturowego w gminie wśród mieszkańców i we władzach samorządowych,
- wspieranie aktywności lokalnej w działaniach mających na celu poszanowanie materialnego dziedzictwa oraz zachowanie własnej odrębności i tożsamości /kultura mniejszości narodowych/,
- tworzenie warunków do niwelowania różnic w zakresie stanu zachowania podstawowej substancji dziedzictwa kulturowego w gminie,
- poszukiwanie i wspieranie projektów związanych z kreowaniem i wdrażaniem nowych form opieki nad zabytkami i ich promocji /np. szlaki turystyczno-historyczne, ożywianie zabytków/,

- ❖ niwelowanie negatywnych skutków zniekształcania estetycznego i wartościowego obiektów dziedzictwa kulturowego,
- ❖ wykorzystanie szans pełnego, pełnoprawnego i kreatywnego uczestnictwa w żywym obiegu kultury zjednoczonej Europy,
- ❖ włączenie kultury i dziedzictwa kulturowego w obszar interwencji i wsparcia zgodnie z zasadami planowania i wdrażania programów prorozwojowych, stosownie do oczekiwań mieszkańców gminy poprzez uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego w rozwoju społeczno-ekonomicznym gminy Sztum.

1. CEL STRATEGICZNY I

UTRZYMANIE I ZARZĄDZANIE ZASOBAMI LOKALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

PRIORYTET 1
ODNOWA MIEJSKA

tytuł projektu: Podniesienie atrakcyjności Szlaku Zamków Gotyckich na Powiślu - rewitalizacja i zagospodarowanie głównych przestrzeni publicznych w Sztumie z przywróceniem historycznego charakteru centrum Sztumu

Kierunek działań:

Rewaloryzacja i rewitalizacja układów urbanistycznych

Dotyczy modernizacji infrastruktury, odnowy obiektów, szczególnie z uwzględnieniem obiektów zabytkowych i zmian funkcjonalnych. Ma to na względzie poprawę jakości i warunków życia w Sztumie oraz jakości samej przestrzeni publicznej. Projektowane zmiany i ich realizacja zmierza do podniesienia atrakcyjności i konkurencyjności miasta w skali ponadlokalnej.

Przedsięwzięcie usytuowane jest na starym mieście w Sztumie, w jego centralnej części obejmującej ulice: Jagiełły, Związku Jaszczurczego, Osińskiego, Galla Anonima, Plebiscytową, Kasztelańską, Władysława IV i Pl.Wolności (dawnej rynek), w bezpośrednim sąsiedztwie XIV-wiecznego zamku gotyckiego, drogi krajowej nr 55 Gdańsk-Grudziądz i bulwaru nad Jeziorem Sztumskim. Obszar ten leży w strefie ochrony konserwatorskiej. Realizacja projektu nie będzie etapowana.

Rozwiązanie techniczne mają na celu zwiększenie szeroko pojętej atrakcyjności centrum miasta. W tym celu komunikacyjnie ul.Galla Anonima od strony ul.Jagiełły w stronę Pl.Wolności wraz z częścią rynku i częścią ul.Związku Jaszczurczego od kościoła do ul.Galla Anonima zostanie zamknięta dla ruchu samochodowego. Droga wzdłuż Pl.Wolności od zachodu pozostanie dostępna dla ruchu samochodowego jako droga dwukierunkowa oddzielona od rynku ozdobnymi słupkami ograniczającymi. Takie same słupki zostaną usytuowane także na początku ograniczenia ruchu kołowego na ul.Galla Anonima i Związku Jaszczurczego.

Przystanki autobusowe z Pl.Wolności zostaną przeniesione na ul.Jagiełły. Istniejący pomnik przy ul.Jagiełły zostanie usunięty, a płyta upamiętniająca ważne wydarzenia w historii miasta zostanie usytuowana w innym miejscu. W miejscu pomnika zaplanowano parking. Ponadto w centrum miasta zostanie zbudowana nowa fontanna. Wymianie ulegnie nawierzchnia oraz oświetlenie, zaprojektowano nową zieleń i małą architekturę. W celu zwiększenia bezpieczeństwa oraz przeciwdziałaniu zachowaniem patologicznym w centrum zostanie zainstalowany monitoring wizyjny.

Przyjęte rozwiązania techniczne (zastosowane materiały, technologie budowy itp.) wybrano w oparciu o kryteria; spełnienia norm, wysokiej jakości i trwałości, efektywności kosztowej. Wybrane technologie budowy i przebudowy infrastruktury przełożą się na wysoka jakość i trwałość otrzymanych produktów. Nie będą one wymagały ciągłych udoskonaleń. Koszty ponoszone przez beneficjenta po realizacji projektu dotyczyć będą utrzymania powstałej infrastruktury w należytym stanie. Z uwagi na usytuowanie w strefie ochrony konserwatorskiej inwestycja będzie objęta nadzorem archeologicznym. Powyższa rewitalizacja wykonana będzie do końca 2012 r.

Kierunek realizowany będzie poprzez:

1. PODNIESIENIE STANDARDU PRZESTRZENI PUBLICZNYCH
   poprzez zachowanie w możliwie najpełniejszym stopniu ich atrybutów kulturowych wyznaczonych historycznymi, kulturowymi i cywilizacyjnymi nawarstwieniami a jednocześnie, ma to znajdować odniesienie w opracowywanych planach zagospodarowania.
2. KONSEKWENTNE STOSOWANIE WYTYCZNYCH KONSERWTORSKICH
   przy podejmowaniu wszelkich prac remontowych i budowlanych w obiektach i obszarach objętych nadzorem służb konserwatorskich.

POZOSTAŁE DZIAŁANIA:
REWALORYZACJA MURÓW MIEJSKICH
Gmina posiada opracowaną dokumentację projektową na rewitalizację murów wraz z iluminacją świetlną. W 2009 r. gmina uzyska prawomocne pozwolenie na budowę powyższych prac przy murach miejskich..

PRIORYTET 2
ODNOWA ZASOBÓW WIEJSKICH

Kierunek działań:

Odnowa przestrzeni

Strefa kulturowa na obszarach wiejskich gminy Sztum wymaga szczególnej troski w procesach urbanistycznych a co za tym idzie, w opracowywanych planach zagospodarowania. Nieodzowne jest uwzględnianie i obejmowanie w studiach uwarunkowań i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wartościowych obiektów i zespołów wymagających ochrony a także uwzględnienie specyfiki terenu gminy Sztum, na którym znajdują się bardzo znaczące obszary ochrony archeologicznej. Konieczne jest egzekwowanie zaleceń konserwatorskich, opracowanie i realizowanie programów ochrony obiektów zabytkowych na terenach wiejskich, zwłaszcza w obrębie zespołów wiejskich i ruralistycznych na obszarach istniejących i projektowanych rezerwatów rezerwatów parków kulturowych. Najcenniejszym budowlom należy zapewnić opiekę na miejscu, a opieka obejmie także cenne założenia parkowe.

Kierunek będzie realizowany poprzez:

1. **Wspieranie, opracowanie dokumentacji dotyczącej typów i rodzajów zabudowy w gminie ze szczególnym uwzględnieniem architektury,**
   Odnawianie starych domów zgodnie ze wzorami regionalnymi, zachowanie tradycyjnego wyglądu fasad i dachów. Budynki wyłączone z działalności rolniczej , w miarę potrzeb i możliwości, należy przystosować do nowych funkcji służących społeczności lokalnej i rozwojowi usług, w tym turystycznych.

2. **Dbałość o małą architekturę i zieleń**
   Stosując planową kompozycję i rewaloryzację architektury komunalnej / parki, skwery, nośniki reklamy i informacji, pobocza dróg, przystanki komunikacji/, oraz na zasadach propozycji i uzgodnień, przydomowe ogrody.

3. **Podnoszenie jakości infrastruktury wiejskiej i jej rozwój poprzez tworzenie ścieżek rowerowych**
   Opracowano w 2006 r. dokumentację na budowę i remont ścieżek rowerowych w gminie na odcinku około 10 km. Wzdłuż trasy rowerowej zaprojektowano mała architekturę, place wypoczynkowe, tablice informacyjne turystyczne. W miarę możliwości ograniczanie i spowalnianie ruchu samochodowego, tworzenie stref wolnych od pojazdów mechanicznych, rewaloryzacja parkingów, placów / szkolnych, przykościelnych, targowych/, mostów, ciągów wodnych itp. Poprawa infrastruktury drogowej, modernizacja sieci energetycznej i teleinformatycznej.

4. **Ochronę środowiska naturalnego**

Planowe zalesianie, racjonalna gospodarka odpadami, ochrona lasów i nieużytków oraz cieków wodnych.

5. **Podnoszenie atrakcyjności turystycznej**
   Prowadzenie działań związanych z rozwojem usług turystycznych / turystyka wiejska, historyczna i pielgrzymkowa/.

6. **Ochronę najcenniejszych zabytków „ in situ"**
   Zapewnienie wsparcia konserwatorskiego dla poszczególnych obiektów, zagospodarowywanie obiektów na rzecz lokalnej społeczności poprzez stosowanie uchwały z 2008 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na pace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Kierunek działań:
Integracja wartości historycznych i tradycji lokalnych.

Realizacja projektów społeczno-ekonomicznych na wsi zakładająca budowanie zdrowych i dynamicznych podstaw rozwoju społeczności, musi uwzględniać formowanie postaw samodzielności, dumy i przywiązania do tradycji, lokalnych wzorców życia, obrzędów i zachowań.

Kierunek będzie realizowany poprzez działania:

1. **Aktywizację społeczności wiejskich**
2. **Wsparcie rozwoju turystyki w oparciu o agroturystykę i turystykę historyczną**
3. **Upowszechnianie i umacnianie tradycyjnych form działalności gospodarczej**
4. **Upowszechnianie i promowanie „ przyjaznych dla środowiska" produktów usług**
5. **Wspomaganie zmian strukturalnych w rolnictwie**

2. CEL STRATEGICZNY II

OCHRONA I KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

PRIORYTET 1
KSZTAŁTOWANIE STRUKTUR PRZESTRZENNYCH

Kierunek działań:
Rola planów miejscowych w mieście i gminie Sztum w kontekście ochrony zabytków. Kształtowanie spójnej przestrzeni gminnej sieci powiązań przyrodniczych
Plany miejscowe obejmują otoczenia obszarów cennych kulturowo i wyznaczają strefy wokół obszarów ii obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Kierunek będzie realizowany poprzez działania:

1. **Egzekwowanie zapisów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego**
2. **Kreowanie tendencji rozwoju terenów osiedleńczych**
3. **Zachowanie i uczytelnienie istniejących wartości estetyczno-widokowych**
4. **Zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych**
5. **Wspieranie tradycyjnych form rolnictwa**
6. **Wyznaczanie i powoływanie nowych parków krajobrazowych i kulturowych**

Kierunek działań:
Formułowanie zasad ochrony i kształtowania strefy kulturowej

Kierunek będzie realizowany poprzez:

1. **Zapewnienie bezpieczeństwa obiektów zabytkowych**
2. **Prowadzenie prac związanych z ochroną archeologiczną dziedzictwa kulturowego**
3. **Egzekwowanie zaleceń konserwatorskich**
4. **Opracowywanie programów rewaloryzacji zespołów architektonicznych i dekompozycję urbanistyczną**
5. **Kompleksowe traktowanie prac konserwatorskich**
6. **Stworzenie ofert inwestycyjnych i pozyskiwanie użytkowników dla zabytkowych obiektów**
7. **Utrzymanie regionalnego zrównoważenia krajobrazu architektonicznego**

3. CEL STRATEGICZNY III

DZIEDZICTWO ŻYWE – PROMOCJA, EDUKACJA I DOKUMENTACJA WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

PRIORYTET 1
DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunek działań:
Opracowanie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków do końca 2009 r. Opracowanie waloryzacji dziedzictwa kulturowego do końca 2010 r.

Kierunek będzie realizowany poprzez:
1. **Poszukiwanie rozwiązań ekonomicznych dla ochrony zabytków**
2. **Stosowanie zintegrowanej konserwacji**
3. **Tworzenie ofert turystyczno-rekreacyjnych oraz kulturalnych**

Kierunek działań:
Świadomość dziedzictwa kulturowego

Działanie będzie realizowane poprzez:

1. **Wzmocnienie edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego**
2. **Nobilitację zabytkowych miejsc i ośrodków kultury**
3. **Określenie i egzekwowanie kompetencji służb związanych z działalnością konserwatorską i urbanistyczną**
4. **Osiągnięcie dobrego stanu bezpieczeństwa zabytkowych obiektów i zbiorów**
5. **Zwiększenie roli społecznego partnerstwa opieki nad zabytkami**
6. **Aktywną politykę rynku pracy oraz wzmocnienie sektora usług na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego**

VII WDRAŻANIE PROGRAMU

1. NARZĘDZIA

Do realizacji gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami gminy Sztum, należy wykorzystać:
- *instrumenty ogólne* – określone w programach rządowych /Krajowy Program Opieki nad Zabytkami/ oraz w innych dokumentach centralnych związanych z planowaniem i strategią rozwoju,
- *programy strukturalne* – określające politykę państwa i regionu w sferze ich rozwoju,

- *narzędzia i środki własne gminy sztum oraz partnerów* - /wybrane ministerstwa, instytucje kultury, wojewódzki konserwator zabytków, samorząd terytorialny, kościoły, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, instytucje zagraniczne/.

Generalnie realizacja Programu wymaga współpracy z instytucjami ochrony zabytków , ochrony środowiska różnych szczebli, organizacjami pozarządowymi zajmującymi się opieką i ochrona zabytków */Powiślańska Organizacja Turystyczna w Sztumie/* oraz diecezją elbląską i parafiami.

2. FORMA INSTYTUCJONALNA

Cele określone w Programie Opieki Nad Zabytkami, będą osiągane poprzez:

- wspólne działania władz gminy Sztum z Ministerstwem Kultury, Urzędem Marszałkowskim Województwa Pomorskiego, Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Starostwem Powiatowym w Sztumie, władzami kościelnymi oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego i stowarzyszeniami regionalnymi, jak i właścicielami i posiadaczami obiektów na zasadach porozumień, umów, wspólnych podmiotów,
- inicjatywy własne władz gminy Sztum,
- stosowanie instrumentów prawnych /tworzenie prawa miejscowego/,
- stosowanie instrumentów finansowych / dotacje, prowadzenie instytucji, nagrody, zachęty, itp./,
- funkcje programowe /programy lokalne i projekty, kontrakty, itp./,
- inne /działania stymulujące/.
- wykorzystywania europejskich instrumentów finansowych (fundusze unijne, Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy).

Dla koordynacji działań Programu zakłada się powołanie przy Burmistrzu Sztumu **Zespołu Doradczego** składającego się z osób kompetentnych i związanych z działaniami na rzecz ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego i ochrony środowiska, oraz związanych z kulturą, turystyką, edukacją i promocją.
Uzasadnione wydaje się utworzenie stanowiska w Urzędzie Miejskim ds. Ochrony Dziedzictwa i Krajobrazu Kulturowego gminy Sztum w takim zakresie, aby osoba tam zatrudniona wchodziła w skład Zespołu Doradczego i tym samym Zespół Doradczy mógł realizować następujące zadania:

1. Opiniowanie i aktualizowanie zadań realizacyjnych Programu Opieki Nad Zabytkami gminy Sztum.
2. Analiza potrzeb, sytuacji, polityki samorządu oraz rekomendacje w sferze opieki nad zabytkami.
3. Tworzenie instrumentów finansowego wsparcia realizacji Programu.
4. Poszukiwanie i pozyskiwanie źródeł finansowania zadań Programu.
5. Organizacja akcji edukacyjnych, warsztatów, szkoleń, wystaw i promocji w gminie i na zewnątrz.
6. Inicjowanie i wspieranie badań z dziedziny ochrony dziedzictwa oraz upowszechnianie i promowanie dziedzictwa kulturowego gminy Sztum.
7. Wspieranie działań na rzecz tworzenia programów edukacyjnych oraz projektów promocyjnych w celu.
8. Upowszechnianie wiedzy oraz pobudzenie zainteresowania historią regionu, jego tradycją oraz kulturą,
8. Popularyzowanie dobrych wzorów aktywnej opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym regionu.
9. Udział w pracach koncepcyjnych i opiniujących nad kolejnymi opracowaniami Programu Opieki Nad Zabytkami gminy Sztum.

Administracja samorządowa powinna odpowiadać za programowanie oraz dysponować instrumentami finansowymi.

3. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU

Finansowanie Programu opieki nad zabytkami gminy Sztum będzie realizowane poprzez wykorzystanie środków z wielu źródeł.
Generalnie system finansowania ma dwa źródła:

1. Publiczne - budżet państwa, samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej i inne zagraniczne.
2. Prywatne - osób fizycznych, prawnych, organizacji pozarządowych.

Finansowanie programu będzie realizowane z wykorzystaniem środków z wielu źródeł: ze środków budżetowych, funduszy strukturalnych, inicjatyw wspólnotowych oraz ze środków prywatnych.
Rada Miasta Sztum w miarę posiadanych środków budżetowych przyznawać będzie dotacje docelowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

VIII MONITORING REALIZACJI PROGRAMU

Monitoring polega na prowadzeniu stałej obserwacji procesów i zjawisk, które są istotne z punktu widzenia realizacji programu.
Za monitorowanie realizacji Programu Ochrony Dziedzictwa i Krajobrazu Kulturowego gminy Sztum odpowiada Burmistrz Miasta i Gminy Sztum, przedstawiając Radzie Miejskiej w Sztumie sprawozdanie z realizacji programu.
Sprawozdanie z realizacji Programu Ochrony Dziedzictwa i Krajobrazu Kulturowego gminy Sztum będzie przekazywany Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków województwa pomorskiego w celu opracowywania, aktualizacji i realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami.
Ocenę /ewaluację/ realizacji programu Burmistrz Sztumu zobowiązany jest przedstawić Radzie Miejskiej w Sztumie w okresie do 6 miesięcy od zakończenia czwartego roku realizacji programu. Uznaje się za celowe powierzenie sporządzenia ocen wyników programu przez niezależnych, zewnętrznych ekspertów na zlecenie Burmistrza Sztumu, przy współpracy z Pomorskim Konserwatorem Zabytków oraz zaopiniowanie programu przez społeczeństwo gminy Sztum.
Dlatego sprawozdania z realizacji programu oraz dokonywana co 4 lata ocena programu, muszą być udostępnione opinii publicznej /w szczególności mieszkańcom gminy Sztum/ między innymi w portalu internetowym.

PRZEWODNICZĄCY
Rady Miejskiej w Sztumie
Czesław Olejnik